

**Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка**

Факультет дошкільної, початкової освіти і мистецтв

Кафедра мов і методики їх викладання

Кваліфікаційна робота
освітнього ступеня: «магістр»

на тему

**« МЕТОДИКА ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦНЮВАННЯ В
УКРАЇНОМОВНІЙ ОСВІТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ»**

Виконала:

студентка VI курсу, 61 групи

Спеціальності 013 «Початкова освіта»

Сорока Юлія Олегівна

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент

Кміть Олена Володимирівна

Чернігів – 2022

Роботу подано до розгляду "___" _____ 20__ року.

Студентка _____
(Підпис) (Прізвище та ініціали)

Науковий керівник _____
(Підпис) (Прізвище та ініціали)

Рецензент _____
(Підпис) (Прізвище та ініціали)

Кваліфікаційна робота розглянута на засіданні кафедри (мов і методики їх викладання) протокол №___ від "___" _____ 20__ р.

Студентка допускається до захисту даної роботи в екзаменаційній комісії.

Зав. кафедри _____
(Підпис) (Прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ З ОРГАНІЗАЦІЇ ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ОСВІТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.....	9
1.1. Становлення теорії і практики формувального оцінювання.....	9
1.2. Концептуальні й нормативно-правові засади формувального оцінювання в Новій українській школі.....	23
1.3. Сутнісні характеристики, закономірності й особливості впровадження в освітній процес початкової школи формувального оцінювання	31
Висновки до розділу 1.....	39
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ В УКРАЇНОМОВНІЙ ПОЧАТКОВІЙ ОСВІТІ ТА ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЇЇ ЕФЕКТИВНОСТІ.....	41
2.1. Техніки формувального оцінювання в україномовній освіті початкової школи.....	41
2.2. Модель функціонування формувального оцінювання в освітньому процесі з української мови у початковій школі.....	56
2.3. Організація, проведення та інтерпретація результатів педагогічного експерименту.....	63
Висновки до розділу 2.....	78
ВИСНОВКИ.....	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	82

ВСТУП

На початку третього тисячоліття в Україні відбулись кардинальні зміни в системі освіти, а саме методологічне переосмислення процесу навчання, спрямованого на саморозвиток кожного учня, направлено на компетентнісну освіту, зміною підходів до оцінювання навчальних досягнень учнів, але проблема ефективної моделі впровадження компетентнісної освіти потребує її практичної реалізації. Однією з найбільших проблем є підвищення ефективності та системи контролю та оцінювання учнів.

Одним із найважливіших засобів мотивації та стимулювання педагогічної та пізнавальної діяльності є контроль і оцінювання в навчальному процесі учнів загальноосвітньої школи. Позитивна оцінка допомагає визначити перспективи успіху дитини, створює і підтримує позитивний емоційний настрій, стимулює бажання вчитися, формується адекватна самооцінка. Негативна оцінка у молодших школярів породжує невдоволення, знеохочення, небажання вчитися, призводить до зниження самооцінки.

Проблемам організації навчально-виховного процесу учнів загальноосвітньої школи та оцінювання його результатів присвячені праці таких українських учених, як Н. Бібик, М. Вашуленко та О. Савченко [63, 64]. Вчені Г. Бутенко, І. Іванюк, О. Локшиною, Т. Лукіною, О. Ляшенком [35], зробили вагомий внесок у розвиток вітчизняної педагогічної теорії в галузі оцінювання навчальної діяльності учнів, дослідження яких присвячені проблемам оціночних технологій в Україні та за кордоном. Г. Айзенк, С. Берт, К. Гіпс, М. О'Лірі, П. Блек, Д. Вільям, В. Харлен [76, 78] розглядали загальні проблеми освітніх іспитів і питання оцінювання навчальних досягнень британських учнів.

Видатний педагог В.А. Сухомлинський стверджував, що правильно організована перевірка й оцінка знань учнів – це обмін духовними багатствами, який передає їх від розуму до розуму, від серця до серця. При

такому контролю в учнів формується та розвивається бажання не тільки добре підготувати до уроку, а й допомогти товаришам.

Перевірка знань, оцінювання та оціночні судження – це тема, яку вчителі часто обговорюють один з одним під час перерв, різноманітних зустрічей, конференцій та семінарів для вчителів або навіть просто на нарадах у аудиторії.

Майже всі науковці підходять до проблеми з різними підходами і схиляються до думки, що школа має сприяти особистісному розвитку учнів і бути компетентними у найважливіших сферах життя. З цієї причини підвищення уваги до проблеми контролю знань можна пояснити не лише прагненням визначити рівень підготовки учнів і рівень якості навчання, а й необхідністю вдосконалення всієї системи освіти.

Аналіз професійної практики вчителів початкових класів показує, що лише вибіркоче оцінювання учнів створює умови для гідного навчання: навчання без страху помилок, без заздрощів, утисків і образ. Проте в цих умовах дуже важливо правильно оцінити роботу учнів на уроці. Оцінювання має сприяти формуванню внутрішньої мотивації до навчання та адекватної самооцінки, уміння самостійно оцінювати результати своєї навчальної діяльності, збереженню психофізичного здоров'я, вихованню у кожного учня почуття власної гідності, задоволеності собою та бажання розширювати свої досягнення.

Концепція Нової української школи передбачає зміну процесу оцінювання – тепер воно не каратиме учнів, не ранжуватиме їх, а допомагатиме аналізувати індивідуальні успіхи учня та планувати індивідуальний темп навчання, тобто буде бути рекомендаціями до дій. Таке оцінювання називається формувальним (таке, що формує процес навчання) [29].

Однією з його стратегій є розвиток незалежності та взаємодії учнів. Впроваджуючи формувальне оцінювання, учні завжди знають, що їм потрібно вивчити, і якщо вони зможуть зрозуміти матеріал і визначити аспекти, які потребують доопрацювання, вони засвоять це набагато

ефективніше, ніж у ситуації пасивного сприйняття та механічного виконання завдань без усвідомлення їх значення та навчальної цілі.

Об'єкт дослідження – система оцінювання у сучасній початковій школі.

Предмет дослідження – технологія формувального оцінювання молодших школярів.

Мета дослідження – дослідити та експериментально перевірити особливості методики формувального оцінювання учнів початкової школи.

Відповідно до мети та предмету сформовано такі **завдання магістерської роботи**:

1. Проаналізувати становлення теорії і практики формувального оцінювання;

2. Визначити концептуальні й нормативно-правові засади формувального оцінювання в Новій українській школі;

3. З'ясувати сутнісні характеристики, закономірності формувального оцінювання в освітньому процесі початкової школи;

4. Сформувати модель функціонування формувального оцінювання в освітньому процесі з української мови у початковій школі;

5. Дослідити техніки формувального оцінювання в україномовній освіті початкової школи;

6. Провести емпіричне дослідження методики формувального оцінювання в україномовній освіті початкової школи.

Методи дослідження:

- теоретичний: аналіз психолого-педагогічної, методичної, нормативної бази документів для уточнення дефініцій поняття «формувальне оцінювання», що дало можливість сформувати власний погляд на досліджувану проблему;

- емпіричний: опитування вчителів початкової школи та первинна обробка експериментальних даних дали змогу визначити рівень використання технологічного підходу до оцінювання навчальних досягнень сучасних молодших школярів;

- Аналіз, систематизація та узагальнення отриманої інформації, моделювання можливих ситуацій дали змогу раціоналізувати технологію формувального оцінювання в 1-4 класах та передбачити можливі труднощі та помилки в її проведенні.

Теоретичне значення дослідження.

Розглянуто концептуальні та нормативно-правові основи формувального оцінювання в Новій українській школі; з'ясовано сутнісні особливості, закономірності формувального оцінювання в навчально-виховному процесі початкової школи; розроблено модель функціонування формувального оцінювання в навчальному процесі з української мови в початковій школі

Практичне значення роботи.

Подано рекомендації та науково-обґрунтовані методики та прийоми, які обслуговують педагогічну практику формувального оцінювання учнів початкової школи та можуть бути використані в педагогічній практиці вчителів початкових класів загальноосвітніх шкіл, викладачами вищих педагогічних навчальних закладів при викладанні курсу методики початкового навчання та у закладах післядипломної освіти.

Апробація результатів дослідження:

За результатами дослідження опубліковано статтю "Формувальне оцінювання як ключовий чинник в опануванні учнями початкової школи навчального досвіду" у збірнику "Вісник студентського наукового товариства"; тези "Впровадження формувального оцінювання в освітній процес початкової школи»; XV Всеукраїнська наукова конференція студентів та молодих науковців "НАУКА. ОСВІТА. МОЛОДЬ".

Експериментальна база дослідження:

Дослідження здійснено на базі Прилуцької загальноосвітньої середньої школи № 9. В експерименті взяли участь 56 учнів та 8 вчителів початкових класів.

Структура роботи: магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (80 найменувань) та 10 додатків. Загальний обсяг роботи становить

116 сторінок, основний зміст – 91. Робота проілюстрована таблицями, схемами та рисунками.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ З ОРГАНІЗАЦІЇ ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ОСВІТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

1.1. Становлення теорії і практики формувального оцінювання

Одним із найважливіших аспектів педагогічної діяльності у форматі ХХІ століття є процес оцінювання досягнутих результатів, під час якого можна визначити успішність та ефективність освітнього процесу. В Україні в процесі реформування змісту освіти та запровадження нового державного стандарту початкової освіти перед учителями постало стратегічне завдання переорієнтації традиційних підходів до оцінювання навчальних досягнень учнів та розширення власного інструментарію оцінювання.

Значення оціночної діяльності в системі педагогічної роботи з дітьми відображено в наукових працях вітчизняних та зарубіжних педагогів та психологів (Б.Ананьєв, Ш.Амонашвілі, А.Маркова, Д.Колесов, Т.Матіс, А.Орлов, Г.Цукерман та ін.). У їх роботах питанню оцінки приділялася велика увага як окремих науковців, так і колективів науковців. Так, група відомих науковців, до складу якої входили А. Савченко, Н. Бібік, Т. Байбара, М. Вашуленко, А. Вашуленко, Н. Коваль, А. Онопрієнко, К. Пономарьова та А. Прищепа [48, 63], провели фундаментальне дослідження на тему «Дидактико-методичне забезпечення спостереження та оцінювання навчальних досягнень молодших школярів на засадах компетентнісного підходу». Побудова, структура навчального процесу в початковій школі. У цьому дослідженні підкреслюється, що формувальне оцінювання є надзвичайно ефективним засобом підвищення рівня навчальних досягнень учнів. Команда відомих вчених приходять до важливого висновку: це «оцінка, яка допомагає вчитися» [2]. Педагогічну семантику поняття «формувальне оцінювання» досліджували такі впливові вчені, як Б. Белл, Б.

Кові, М. Пінська, Ф. Перрена. Стратегії оцінки за формою були розроблені Д. Вільямом і П. Блеком у 1998 році. Зараз ми бачимо різні підходи до його трактування. Наприклад, М. Пінська розкриває формувальне оцінювання як «інтерактивне оцінювання прогресу учнів, яке дозволяє вчителям визначати потреби учнів і пристосовувати до них процес навчання». У дослідженнях Д. Вільяма, Ж.-П. Caverny, G. Noiset, формувальне оцінювання тлумачиться як оцінювання, яке може допомогти у навчанні. З цією метою він повинен «надавати інформацію, яку вчитель і учні можуть використовувати як коментарі під час самооцінки та взаємооцінки та покращувати навчальний процес, у якому вони беруть участь». Таке оцінювання стає формуючим, якщо воно сприяє збереженню та розвитку учнів, а його результати реально використовуються для вирішення завдань навчально-виховного процесу.

Традиційна оцінка – це рейтинг (від 1 до 12 балів), який показує, наскільки добре учні засвоїли той чи інший матеріал і відтворили ту чи іншу інформацію [2]. Така педагогічна стратегія базується на тому, що традиційні методи оцінювання передбачають перевірку знань того, що дитина знає і може відтворити усно чи письмово. Працюючи таким чином, учень знаходиться в пасивній ролі. Традиційна методика оцінювання базується на активній і керівній ролі вчителя. Під час такого уроку увага молодшого школяра зосереджена на навчанні, а не на навчанні. Ш.Амонашвілі зазначає, що «раніше, в ту давнину, коли я був імперативним учителем, я не жив творчим запалом зі своїми учнями і труднощі, з якими вони стикалися, залишалися мені невідомими. Для них я був лише контролером, а вони для мене – правильно чи неправильно виконували завдання. У цій навчальній ситуації інструменти формуального оцінювання об'єктивно не передбачені.

Ефективне вирішення проблеми оцінювання в освітній системі потребує врахування прийнятої сучасною наукою аксіоми про закономірності розвитку кожного соціального інституту відповідно до соціокультурних умов його функціонування [4].

Враховуючи цю закономірність, зарубіжні вчені у ХХ столітті почали шукати відповідь на питання «Якою має бути сьогодні мета освіти/навчання?» [10].

Американський філософ, психолог і реформатор освіти Дж. Дьюї розглядав навчання передусім як активний процес, заснований не на введенні знань ззовні, а на органічному засвоєнні учнем знань, що надходять зсередини. Завдання освіти – сприяти життю і допомагати учневі адаптуватися до людей і праці (праці) [61].

А для цього необхідне навчання, засноване на діяльності самого учня (learning by doing).

Відомий вчитель і вчений англійської мови, один із засновників руху «Ефективні школи» П. Мортімор вважав, що стрибок у якості можливий, коли школа ставить перед собою нові освітні цілі. Однією з таких цілей, за його словами, є «людина, яка є впевненою, внутрішньо мотивованою, швидко мислить, здатна вирішувати проблеми, не схильна до ризику, співпрацює з іншими... достатньо обдарований знаннями, толерантний і соціально орієнтований».

Один із основоположників гуманістичної психології і психотерапевт К. Роджерс сформулював низку ідей у галузі освіти, пов'язаних із роллю останньої у розвитку особистості. Важливість освіти, на його думку, полягає не в засвоєнні знань, а в зміні внутрішнього чуттєво-пізнавального досвіду учня, який пов'язаний з цілісною особистістю. Відповідно, і педагогіка, і психотерапія будуються на засадах «стосунки допомоги / стосунки допомоги». Педагог як психолог і психотерапевт відходить на другий план і займає підкреслено недирективну позицію, яку Роджерс визначає терміном «фасилітатор».

У цей час з'явилися інноваційні напрямки освіти, такі як тьюторський рух, педагогіка співпраці, Вальдорфська та Монтесорі школи, школа самовизначення, які більш-менш чітко визначають роль учителя як

стимулювача та визначають працівника. Партнером, який створює умови для активного та ініціативного формування освіти, є дитина.

Зміна розуміння мети навчання та ролі вчителя в освітньому процесі вимагала змін у розумінні цілей, змісту та механізмів оцінювання, тому зарубіжна педагогіка почала з кінця 60-х років минулого століття активний пошук оптимізації оцінювання відповідно до сучасних соціокультурних умов [40].

По-перше, було переглянуто зміст терміну «оцінювання» і, відповідно, мета оцінювання як педагогічного процесу, заснованого на теорії навчального плану, який тепер розуміється як структура, процес трансляції та оцінювання надходження соціального досвід учнів у рамках навчального закладу.

У 1977 р. новозеландський вчений К. Бібі представив тлумачення оцінки як систематичного збору та тлумачення фактів, за яким слідує наступний етап – оцінка їх цінності та відповідне планування подальших дій.

На початку 1980-х років Е. Стоунс заявляв, що оцінювання має бути частиною системи навчання, має взаємодіяти як з нею, так і із завданнями навчального процесу, підкреслюючи «неперервність» оцінювання, а саме оцінювання, яке спрямовує навчання і забезпечує вчителю зі зворотним зв'язком з учнями на ключових моментах вивчення матеріалу. На його думку, ця оцінка має діагностичний зв'язок із навчальними завданнями [65].

У 2000 році британський педагог А.В.Келлі вивів закономірність: вибір технологій оцінювання визначає набір знань, умінь, навичок і цінностей, якими учень оволодіє в процесі навчання.

У 2001 році європейські вчені Т. Келлаган і В. Гріні запропонували розуміти оцінювання як «будь-який процес або діяльність, призначену для збору інформації про знання, навички та ставлення учня або групи учнів» [36].

Вони розглядали цінність оцінювання на двох рівнях:

1) Індивідуальний рівень - тут рейтинг використовується для:

- особливості навчання учня, діагностування проблем навчання та планування навчального процесу;

- надання інформації учням і батькам для прийняття ними рішень для підвищення кваліфікації;

- мотивація учнів шляхом постановки цілей і завдань;

- свідоцтво про досягнення рівня компетентності учня;

- відбір.

2) Інституційний рівень – тут оцінка використовується для винесення судження про:

- ефективність роботи школи;

- ефективність системи освіти країни в цілому [36].

Того ж року американські вчені, практики та освітні менеджери визначили оцінювання як «процес збору інформації, який використовується для прийняття педагогічних рішень щодо прогресу навчання учнів, забезпечення зворотного зв'язку, прийняття рішень щодо ефективності навчального процесу та адекватності відповідати навчальним планам та розробці освітньої політики» [37].

У 2003 році Бенджамін Блум продемонстрував важливість застосування балів оцінювання для покращення когнітивних результатів за допомогою розробленої моделі навчання майстерності [77].

Відповідно до моделі Блума вчителі можуть постійно оцінювати процес навчання учнів. Якщо інформація, отримана в результаті такого оцінювання, вказує на недостатні результати навчання, учитель може повернутися до матеріалу та представити його знову, використовуючи інші стратегії навчання.

Для визначення основних критеріїв удосконалення системи оцінювання в країнах ЄС шукаються відповіді на низку ключових питань і розробляються відповідні концепції:

- Що повинно бути основою для оцінювання: індивідуальна успішність у порівнянні з іншими учнями (оцінка за нормою) чи досягнення відносно незалежного стандарту (оцінка за критерієм)?

- Які засоби підтвердження потрібні, щоб мати можливість перевірити правдоподібність рішень оцінки?

- Як має бути забезпечена якість процесу оцінювання? [35]

Відповідно до результатів дослідження OECD Synergies for Better Learning: An International Perspective on Evaluation and Assessment (2013), проведеного в 28 країнах-членах ЄС, зростаюче використання оцінювання в освіті пояснюється [80]:

1) підвищений «попит» на ефективність, справедливість і якість освіти для відповіді на економічні та соціальні виклики суспільства;

2) тенденція до збільшення шкільної автономії, що зумовлює необхідність контролю за роботою шкіл;

3) розвиток інформаційних технологій, які дозволяють комплексне та індивідуальне оцінювання учнів і полегшують обмін та управління даними;

4) Використання результатів оцінювання для прийняття обґрунтованих рішень в освітній політиці [80].

Паралельно зі зміною розуміння терміну «оцінювання» розвивається термін «формувальне оцінювання» як відповідник традиційному в освітній практиці підсумковому оцінюванню.

У 1967 році Д. Вільям запропонував розрізняти підсумкове та формувальне оцінювання:

- перший має використовуватися для оцінки результатів досягнення оцінюваним об'єктом (програмами, людьми тощо) поставлених цілей;

- другий – оптимізувати розвиток і вдосконалення об'єкта, будь то учень, програма чи будь-який інший дидактичний «продукт». Таке оцінювання, за його словами, спрямоване на використання аналітичних інструментів і методів для вимірювання прогресу учнів у процесі пізнання світу [78].

У 2005 році швейцарські вчені Л. Аллал і Л. Лопес суттєво збагатили розуміння формувального оцінювання, додавши такий компонент, як суб'єкт-суб'єктна взаємодія: у цьому виді оцінювання руйнується монополія вчителя на оцінювання, що Роль вчителя починає покладатися на діалог з оцінюваним, щоб краще оцінити його рівень і потенціал і обговорити шляхи покращення ситуації.

В даний час ступінь бакалавра піддається різкій критиці як іспит з наголосом на вибірковому підході, хоча в той же час його вибіркові функції щодо вищої освіти та ринку праці посилюються. У зв'язку з необхідністю підвищення якості знань учнів та освітньої системи в цілому особливого значення набуває розвиток формувального оцінювання, яке дає змогу визначити рівень навчальних досягнень учнів на даному рівні навчання та своєчасно вжити необхідних заходів для покращення кінцевих результатів.

Нині в країнах Європи спостерігається стійка тенденція до впровадження в педагогічну практику формувального оцінювання на основі конструктивістської концепції, основними рисами якої є:

- розуміння формувального оцінювання як інтерактивного оцінювання прогресу у навчанні учнів, що дозволяє вчителям визначити потреби учнів і відповідно скоригувати процес навчання;
- інтеграція формувального оцінювання в усі навчальні ситуації;
- використання різноманітних технологій оцінювання для збору інформації;
- контроль процесу навчання шляхом поєднання зворотного зв'язку і адаптації навчання;
- активна участь учня у формувальному оцінюванні;
- диференціація навчання і певною мірою його цілей;
- це не тільки приносить користь учням, які оцінюються зараз, але й продовжуватимуть оцінюватися в майбутньому, оскільки освітній процес і зміст буде вдосконалено [79].

Результати цього впровадження відображені в документах спеціальних установ Європейського Союзу.

Європейська комісія «Покращення компетенцій для 21-го століття: Порядок денний для європейського співробітництва в школах» (2008) зазначає, що важливою особливістю формувального оцінювання є те, що воно забезпечує зворотній зв'язок з вчителями, дозволяючи їм зрозуміти потреби учнів, які необхідно брати до уваги, і сприяти прогресу учнів у навчанні [74].

У дослідженні Європейської комісії «Національне тестування учнів у Європі: мета, організація та використання результатів» (2009) зазначено, що в усіх країнах ЄС формувальне оцінювання постійно використовується вчителями як невід'ємну частину їхньої діяльності протягом навчального року, спрямованої на вдосконалення. Процес викладання та навчання через прямий зворотний зв'язок між вчителями та учнями [79].

Аналіз зарубіжної практики оцінки плісняви, здійснений як на рівні досліджень окремих вчених, так і на рівні комплексних наукових програм (включаючи формувальне оцінювання Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР): покращення навчання в середній школі (2001-2005, Австралія, Данія, Італія, Канада, Нова Зеландія, Сполучене Королівство (Англія та Шотландія) та Фінляндія)) показало, що найбільш формувальний все більше визнається як найефективніший з усіх типів оцінювання [5, 9, 80].

Цей висновок став узагальненням ряду однозначно позитивних наслідків запровадження формувального оцінювання в освітній системі, виявлених у результаті дослідження:

- значне підвищення загального показника успішності учнів та навчання в школі;
- можливість адекватного та своєчасного коригування навчального процесу на основі постійного зворотного зв'язку;
- підвищення мотивації учнів до навчання;

- формування в учнів здатності до навчання, необхідної в сучасних умовах;
- формування навичок самооцінки та однолітків;
- сприяння усвідомленню учнями важливості навчання та розробки та реалізації його стратегії;
- почуття відповідальності учнів за власне навчання;
- сприяння формуванню та розвитку особистості учня;
- індивідуалізація навчального процесу з урахуванням потреб учнів;
- формування спільної культури оцінювання вчителів;
- сприяння соціальному миру [80].

Отримані результати зумовили тенденцію стандартизації формувального оцінювання як обов'язкового для використання в педагогічній практиці:

1) через легітимність – встановлено на законодавчому рівні (прикладом є Данія, де Закон про регулювання діяльності шкіл (поточна редакція, прийнята у 2000 році з поправками у 2002, 2003, 2004, 2005 роках) визначає учнів як активних учасників, наголошуючи на обов'язковості використання формуючої функції оцінювання в процесі оцінювання);

2) шляхом реалізації відповідних адміністративних ініціатив (наприклад, у Шотландії в рамках підвищення якості обов'язкової освіти в 1998 році було започатковано довгострокову державну програму «Оцінювання для навчання» з метою запровадження цілісної системи формувального оцінювання навчання учнів у всіх школах);

3) шляхом надання відповідних вказівок (у Великій Британії, наприклад, остаточний звіт Робочої групи з реформи 14-19 (2004) рекомендував перенести акцент із зовнішнього на формувальне оцінювання) [5].

На сьогоднішній день формувальне оцінювання сформувалося в європейських країнах як система, яка працює на твердих теоретичних, методологічних і дидактичних засадах з відповідним правовим і методичним

забезпеченням. Завдяки доведеній ефективності формувального оцінювання воно вважається одним із ключових критеріїв сучасної якісної освіти.

Відповідно до наказів МОН України від 13 липня 2017 року № 1028 «Про проведення суто українського експерименту на базі загальноосвітніх навчальних закладів» на тему «Розробка та впровадження педагогічно-методичного забезпечення початкової освіти в рамках реалізації нового державного стандарту загальної початкової освіти» та від 16.08.2017 № 1180 «Про проведення всеукраїнського експерименту з на базі загальноосвітніх навчальних закладів міста Києва та Київського університету імені Бориса Грінченка» з 1 вересня 2017 року проводиться експериментальна робота з розробки, наукового обґрунтування та експериментальної перевірки педагогічно-методичного забезпечення початкової освіти в рамках реалізації нового державного стандарту початкової школи [44].

Стандарти спостереження та оцінювання – це вимоги до обов’язкових результатів навчання та компетентності учнів початкової школи. У той же час характеристики дитини можуть впливати на темп навчання, що дозволяє дітям досягти зазначених результатів раніше чи пізніше завершення зазначеного циклу чи рівня.

Вимоги до очікуваних результатів навчання та компетентностей учнів початкової школи використовуються для:

- організація постійного моніторингу успішності навчання;
- обговорення успішності з батьками або особами, які їх замінюють;
- формувальне (фактичне) та підсумкове (підсумкове) оцінювання [41].

Формувальне оцінювання передбачає відстеження особистісного розвитку учнів і прогресу в набутті навчального досвіду та компетенцій.

Формувальне оцінювання – це інтерактивне оцінювання прогресу учня, яке дозволяє вчителю відповідно коригувати процес навчання [40]. Застосування формувального оцінювання дозволяє відстежувати

особистісний прогрес дитини та хід оволодіння навчальним матеріалом, створюючи індивідуальний освітній шлях особистості.

При організації контрольної-оцінювальної діяльності необхідно враховувати спостереження за навчальними успіхами учнів.

Формувальне оцінювання оцінює не результат, а процес навчання учня.

Оцінка академічного розвитку починається з перших днів навчання дитини в школі і продовжується на постійній основі. Важливою частиною процесу оцінювання є формування вміння учнів самостійно оцінювати власний прогрес. Вказівки щодо контролю та оцінювання – це загальні та конкретні очікувані результати, необхідні для організації моніторингу навчального прогресу учня; індивідуальне обговорення успішності учнів з батьками або особами, які їх замінюють [48].

Формувальне оцінювання має на меті: підтримувати навчальний прогрес учнів; формувати у дитини впевненість, визнавати свої сильні сторони, а не вади, діагностувати досягнення на кожному освітньому рівні; вчасно виявляти проблеми та запобігати їх накопиченню; підтримувати бажання вчитися та прагнути до якнайвищих результатів; уникайте страху зробити помилку.

Оцінювання досягнень учнів має бути спрямоване на формування їх позитивної самооцінки. За сприятливих умов навчання і виховання у дітей починає формуватися адекватна самооцінка по відношенню до своїх особистісних властивостей, досягнень і здібностей. При створенні таких умов слід враховувати індивідуальні особливості кожного учня [49].

Важливо не налаштовувати дітей один на одного. Повинно бути завданням порівняти роботу (реакції, дії тощо) з попередньою роботою дитини. Доцільно орієнтуватися лише на позитивну динаміку успішності учнів. Необхідно індивідуально поговорити з учнем про труднощі в навчанні, щоб не створювати ситуацію колективної занедбаності дитини.

При цьому доцільно вчити дітей оцінювати один одного, формуючи при цьому вміння правильно висловлювати думку про результат роботи

однокласника і давати поради щодо його покращення. Це активізує розвідувальну роботу, сприяє розвитку критичного мислення, формуванню адекватного ставлення до зауважень, рекомендацій, підвищує комунікабельність і значимість кожного в колективі [50].

Формувальне оцінювання дозволяє вчителю відслідковувати просування учня до цілей навчання, коригувати навчальний процес на ранніх етапах, визнавати відповідальність учня за самоосвіту.

Формувальне оцінювання можна проводити за допомогою мовного портфолію, головна мета якого – показати, на що здатні учні. Твердження «Знаю», «Можу» акцентують увагу на навчальних досягненнях учнів, розвивають здатність до почуття власної гідності та поступово підвищують відповідальність за власне навчання [6].

Під час мовної підготовки вчитель повинен розуміти, що молодшим школярам потрібно оцінювати процес навчання, а не результат. У кожного учня свій стиль і темп навчання. Тому важливо чітко усвідомлювати, що оцінювання учня не повинно призводити до низької самооцінки молодшого школяра, що неминуче впливає на його навчальну мотивацію та успішність.

Особливо, коли мова йде про організацію навчання та успішність, важливо створити для учнів ситуацію успіху. Навіть маленьке досягнення надихає дітей. І вчитель, звичайно, завжди може знайти можливість запропонувати таку ситуацію, поставити таке завдання, щоб навіть найслабший учень виділився з кращого; дуже важливо хвалити навіть найменше поліпшення: «Добре! Твоя літера А стала набагато кращою» [49].

Діти дуже чутливі до їх оцінки з боку дорослих. Для молодших школярів характерно оцінку виконання завдання як самооцінку, а тому негативну оцінку розуміють як прояв негативної самооцінки вчителя.

Враховуючи цю вікову особливість, а також важливу роль початкової школи як «стартового майданчика» для встановлення правильної «траєкторії» не лише в навчальній діяльності, а й у розвитку особистості,

вчителю слід використовувати формувальне оцінювання, яке в 1-й клас має два обов'язкові компоненти, які повинні включати:

1. Доброзичливе ставлення до учня як особистості;
2. Позитивне ставлення до зусиль учня вирішити проблему (навіть якщо ці зусилля не дали позитивного результату).

У роботі з молодшими школярами себе виправдовує система, за якою вони отримують лише позитивну оцінку. Це дає змогу підтримати слабких учнів, пропонуючи їм легше завдання, тобто зусилля кожного оцінюються з урахуванням індивідуальних здібностей [7].

Інші компоненти формувального оцінювання, як-от В. Конкретний аналіз помилок учня та труднощів, з якими він зіткнувся, і конкретні вказівки щодо покращення отриманого результату не розглядаються в 1 класі, але є актуальними на наступних рівнях навчання в початковій школі.

Підсумковий (підсумковий) рейтинг за рік складається з урахуванням динаміки зростання освітнього рівня учня.

Надзвичайно важливою частиною формувального оцінювання є те, як воно доводиться до учня та батьків. Це має бути чіткий документ, який дає детальне уявлення про те, що відбувалося з дитиною в школі протягом навчального року.

Пропонована модель таблиця успішності складається з 2 частин: перша – опис особистих досягнень учнів, оцінка діяльності дитини, самостійна робота на уроці, співпраця з іншими учнями (Додаток А).

Друга частина складається з оцінки професійних компетенцій.

Для оцінювання пропонується чотирирівнева система: «має значні успіхи», «демонструє відчутний прогрес», «досягає результатів за допомогою вчителя», «потребує значної уваги та підтримки».

Учителі, які викладають предмети в початковій школі, характеризують предметні компетентності учнів за чотирирівневою системою. У 1-2 класах описується рівень навченості, старанність і соціальна поведінка, а також предмети і процес навчання в цілому, а не результат.

При заповненні зразка протоколу рекомендуємо певним чином позначати визначення рівня (графічними знаками).

Батьки або особи, які їх замінюють, одержують два примірники шаблону свідоцтва. Один залишається вдома, другий підписується і повертається до школи з побажаннями батьків або осіб, які їх представляють, і зберігається в особовій справі.

Проект зразка свідоцтва про успішність за вибором загальної середньої освіти друкується чорно-білим або кольоровим друком формату А4 або А5.

Тому створення ефективного зворотного зв'язку, який має бути зрозумілим і чітким, доброзичливим і своєчасним, є необхідною умовою взаємодії вчителя і учня в початковій школі.

Щоб учень міг застосовувати, перетворювати, розширювати, доповнювати набуті знання, знаходити нові зв'язки та зв'язки тощо, це забезпечується використанням різноманітних прийомів, форм і методів роботи з навчальним матеріалом [14].

Обговорення з учнями критеріїв оцінювання робить процес оцінювання прозорим і зрозумілим для всіх суб'єктів освітнього процесу та сприяє формуванню позитивного ставлення до самого процесу. Критерії оцінювання, розроблені для поточного оцінювання, повинні описувати те, що заявлено для цілей навчання. Учні повинні ознайомитися з ними перед початком виконання завдання. Чим конкретніше сформульовані критерії оцінювання, тим зрозуміліше для учня успішне виконання завдання [17].

У шестирічному віці рефлексія не може бути автономною; для його розвитку слід використовувати форми і процедури групової рефлексії, розподілені між дорослим, групою і дитиною. Доступ до рефлексії (точніше, до можливостей її розвитку) орієнтується на такі чинники, як група, вчитель, діти в напрямку порівняння дій, досягнень групи, аж до можливості порівняння їх із своїми. . Такі порівняння не повинні фіксуватися вчителем у лінійній логіці «добро – зло», оскільки фактично заборонені двомірні оцінки,

перспектива порівнянь, тому оцінки з різних позицій, з різних підстав (хоча б із трьох). Так само рейтинги обумовлені позиціонуванням. Навчаючись у початковій школі, дитина орієнтується на другий рівень цілісності відображення на рівні феноменологізацій: я пам'ятаю, я пам'ятаю, я забув, я переживаю і т.д.

1.2. Концептуальні й нормативно-правові засади формувального оцінювання в Новій українській школі

У сучасній вітчизняній педагогічній теорії оцінювання розглядається як невід'ємна частина навчально-виховного процесу поряд із цілями, змістом і завданнями виховання, формами і методами виховання, взаємодією вчителя та учнів для реалізації виховання.

Таку позицію можна вважати певною мірою правильною, оскільки вона має вирішальний недолік: навчання оголошується стрижнем освітнього процесу або виховання і розвиток дитини є другорядним.

Більш того, донедавна оцінювання у вітчизняній освітній практиці та його нормативне забезпечення розглядалося виключно як перевірка та контроль навчальних досягнень учнів.

Надано рекомендації Міністерства освіти і науки України щодо контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи загальноосвітніх навчальних закладів (лист МОН від 28.01.2014 р. № Заклади заклади): «Рецензування та оцінювання передбачає систематичне й об'єктивне визначення освітнього рівня учнів відповідно до вимог курсу» [15].

У Концепції Нової української школи (2016) у рамках запровадження компетентнісного підходу до складових реформи загальної середньої освіти

роз'яснено актуальні зміни у змісті контролю та оцінювання успішності учнів, а саме:

- змінюються підходи до оцінювання результатів навчання;
- оцінки використовуватимуться для аналізу індивідуального прогресу та планування індивідуального темпу навчання, а не оцінювання учнів;
- оцінки вважаються рекомендаціями до дій, а не вирок [30].

Водночас рекомендації МОН України 2016 р. «Методичні рекомендації щодо контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи» (додаток 1 до наказу МОН України від 19 серпня 2016 р.), 2016 № 1009 «Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 21 серпня 2016 р. № 1222»), фактично встановили предметом оцінювання навчальні досягнення учнів, а вчителя – як предмет оцінювання. предмет оцінювання: «Структурними компонентами контролю навчальних досягнень учнів є Перевірка та Оцінювання результатів навчальної діяльності. Учні в засвоєнні змісту предмета згідно вимог чинних навчальних програм [16].

Результатом є педагогічна оцінка, відображена в оціночних судженнях і висновках учителя, усно або в балах. Оцінка неминуче супроводжується оціночними судженнями.

Таке законодавче тлумачення оцінювання не лише нівелювало його виховний, розвиваючий, стимулюючий та мотиваційний потенціал, але й змістовно суперечило концепції Нової української школи з її дитиноцентричним, компетентнісним, особистісно-діяльнісним підходами та педагогіка партнерства, недбалий досвід у цьому напрямку [29].

Позитивні зрушення у розвитку нових підходів до розуміння функції оцінювання в сучасних соціокультурних умовах пов'язані із започаткуванням всеукраїнського експерименту «Розробка та впровадження педагогічно-методичного забезпечення початкової освіти в рамках впровадження нової державний стандарт загальної початкової освіти» (згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 13.07.2017 р. (№ 1028) [44].

У листі МОН України від 23 серпня 2017 року № 1/9-450 «Про методичні рекомендації для експериментальних загальноосвітніх навчальних закладів» формувальне оцінювання визначено як інтерактивне оцінювання успішності учнів, яке дозволяє вчителю визначити потреби учнів та адаптувати процес навчання [31].

Цей документ також вказує на те, що використання формувального оцінювання дозволить відстежувати особистісний розвиток дитини та процес подолання навчального досвіду як основу компетентності для побудови індивідуальної траєкторії особистості.

Таке трактування узгоджується з розумінням природи цього виду оцінювання, яке є домінуючим у педагогічній теорії країн ЄС.

У 2018 році рішенням Кабінету Міністрів України було затверджено Державний стандарт початкової освіти, яким на рівні нормативно-правового регулювання передбачено:

- 1) обов'язкове використання формувального оцінювання як інструменту вимірювання результатів навчання здобувачів початкової освіти;
- 2) Змістове та функціональне призначення цього виду оцінювання як допоміжного засобу відстеження особистісного розвитку здобувачів освіти та ходу подолання їхнього навчального досвіду як компетентнісної основи для побудови індивідуальної траєкторії особистості (п. 28) [21].

У наказі МОН від 20 серпня 2018 року № 924 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів першого класу в Новій українській школі» [42] виділяють два види оцінювання – формувальне (поточний) і підсумковий (фінальний); підкреслюється, що:

- Оцінювання результатів навчання та особистих досягнень учнів першого класу має формувальний характер;
- Оцінювання є усним за предметною ознакою, що передбачає активне залучення учнів до самоконтролю та самооцінювання;

– Проведення формувального оцінювання зосереджує вчителя на моніторингу навчального прогресу кожного учня. Воно починається з перших днів навчання в школі і триває постійно [42].

Метою формувального оцінювання є процес навчання учнів, який зосереджується на досягненні конкретного очікуваного результату, а метою є формування впевненості дитини у своїх силах; відзначати кожен успіх; зосередитися на сильних сторонах, а не на невдачах; Діагностика продуктивності на кожному рівні навчання; Пристосування навчального процесу до можливостей дитини; Виявлення проблем і своєчасне запобігання їх накопиченню; Стимулювання бажання вчитися та прагнення до максимально високих результатів; щоб уникнути страху зробити помилку [39].

Крім того, документом запропоновано алгоритм діяльності вчителя під час організації формувального оцінювання, який включає такі кроки:

1. Формулювання об'єктивних і зрозумілих для учнів цілей навчання.
2. Ознайомити учнів з критеріями оцінювання.
3. Забезпечення активної ролі учнів у процесі оцінювання.
4. Забезпечення вміння та вміння учнів аналізувати свою діяльність (рефлексія).
5. Коригування підходів до навчання спільно з учнями з урахуванням результатів оцінювання [42].

Наказом Міністерства освіти і науки України від 27 серпня 2019 року № 1154 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 2-х класів» унормовано [43]:

1. Значення оцінювання як важливої складової навчально-виховного процесу в початкових класах.
2. Проведення оціночної діяльності на основі компетентнісного, діяльнісного, суб'єкт-суб'єктного підходів, партнерської взаємодії вчителя, учнів та їх батьків чи інших законних представників.

3. Як основні функції оцінки, мотивації, діагностики, корекції, прогнозування, розвитку, навчання, виховання, управління [43].

У документі також зазначається, що:

- навчальні досягнення учнів другого класу підлягають формувальному та підсумковому (тематичному та підсумковому) оцінюванню;
- оцінювання результатів навчання учнів другого класу є усним;
- формувальне оцінювання є невід’ємною частиною навчально-виховного процесу і здійснюється постійно;
- метою формувального оцінювання є спостереження за особистісним розвитком учнів, процесом подолання їхнього навчального досвіду як основи компетентності та забезпечення індивідуальної траєкторії розвитку особистості;
- формувальне оцінювання передбачає організацію вчителем діяльності учнів з метою усвідомлення їхніх цілей та очікуваних результатів навчання, пошуку шляхів їх досягнення та визначення подальших навчальних дій щодо покращення досягнень за результатами зворотного зв’язку;
- використання формувального оцінювання дозволяє вирішувати такі освітні завдання: збереження волі до навчання та прагнення до якнайвищих результатів;
- сприяння оптимальному темпу навчання учнів;
- формування в учнів впевненості в собі, усвідомлення своїх сильних сторін;
- формування рефлексивного ставлення учнів до власних помилок та розуміння їх як невід’ємних етапів досягнення успіху;
- забезпечення постійного зворотного зв’язку щодо сприйняття та розуміння учнями навчального матеріалу;
- проведення діагностики розвитку особистості та навчальних досягнень учнів на кожному освітньому рівні;
- предметом формувального оцінювання є процес навчання учня та результат навчальної діяльності на конкретному етапі навчання [43].

Особливості методичного забезпечення застосування формульованого оцінювання в початковій школі стандартизовано в таких документах, як:

– лист МОН України від 18.09.2018 р. № 1/9-565 «Про методичні рекомендації для навчальних закладів експериментального типу» [34];

– лист МОН України від 14.08.19 р. № 1/9-513 «Про методичні рекомендації для 3 класів експериментальних закладів загальної середньої освіти» [33];

– лист МОН України від 11.08.20 № 1/9-40 «Про інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання масових предметів у закладах загальної середньої освіти у 2020/2021 навчальному році» [32].

Закон України «Про освіту» (2017 р.) серед прав здобувачів освіти гарантує право на справедливе та об'єктивне оцінювання результатів навчання (ст. 53) [19].

Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.) визначає це право так: «Кожен учень має право на справедливе, неупереджене, об'єктивне, незалежне, недискримінаційне та добросовісне оцінювання результатів свого навчання, незалежно від виду і форма послання. Освіта» (ст. 17, п. 1) [20].

Крім того, цим законом узаконено формульоване оцінювання як обов'язкове для використання в процесі загальної середньої освіти: «Основними видами оцінювання результатів навчання учнів є формульоване (курсів наш), тематичне, підсумкове (тематичне, посеместрове, річне) оцінювання, державна підсумкова атестація, зовнішнє незалежне оцінювання» (ст. 17 п. 2) [20].

Тому запровадження української школи в освітній процес, особливо такої складової освітньої системи, як початкове, формульоване оцінювання, відповідає основним світовим тенденціям оновлення системи оцінювання:

– поступова передача механізмів контролю та оцінювання від вчителя до учня;

- перехід від констатуючого контролю до діагностичного, процедурного контролю;
- акцентування мотивуючої функції контролю та оцінювання як невід’ємної складової навчального процесу;
- забезпечення ефективного «зворотного зв’язку», що дозволяє контролювати якість навчання на основі інформації про засвоєння здобувачами навчання запланованих результатів [20].

Міністерство освіти і науки затвердило методичні рекомендації щодо оцінювання результатів навчання учнів 1-4 класів закладів загальної середньої освіти. Відповідну постанову та текст рекомендацій опубліковано на сайті МОН [39].

У методичних рекомендаціях окреслено підходи до оцінювання результатів навчання учнів 1-4 класів закладів загальної середньої освіти в умовах особистісно орієнтованого та компетентнісного навчання.

Однією з найважливіших змін у рейтингу є підхід до висловлення оцінки. На заміну загальному оцінюванню успішності учнів з предмета/програми пропонується використовувати вербальне оцінювання індивідуальних результатів навчання учнів за предметною інтегрованою програмою, яке, на додаток до оціночного судження щодо продуктивності, також можна оцінити рівень результатів навчання назв.

Тому в рекомендаціях вводиться поняття вербальної оцінки (оцінне судження) та оцінки рівня (оцінне судження, що вказує на рівень результату). Оцінювання мови та рівня може проводитись усно або письмово. Рівень результатів навчання рекомендується визначати з урахуванням динаміки успішності та позначати літерами «початковий» (П), «середній» (С), «достатній» (Д), «високий» (С.) [39].

Результати оцінювання особистих властивостей учнів у 1-4 класах рекомендується виражати через усне оцінювання, об’єктивні результати навчання в 1-2 класах – через усне оцінювання, у 3-4 класах – через усне або балове оцінювання за вибором об’єкт.

Рекомендації також є орієнтовною базою для оцінювання результатів навчання учнів 1-4 класів. Вона дозволяє забезпечити об'єктивність і точність результату оцінювання та покликаний допомогти сформуванню оціночних суджень та визначити рівень результатів навчання [39].

При цьому заклад може розробляти та встановлювати загальні положення щодо оцінювання результатів навчання учнів в освітній програмі та конкретизувати їх щодо положень внутрішньої системи забезпечення якості освіти. Особливості організації оцінювання в конкретному класі можуть бути ініційовані вчителем і затверджені на засіданні педагогічної ради закладу.

У рекомендаціях зазначено, що оцінка є конфіденційною інформацією, доступною лише учню та його батькам (або особам, які їх замінюють).

Відповідно до Державного стандарту початкової освіти збір даних, їх аналіз та формування суджень про результати навчання учнів здійснюють:

- формувальне оцінювання, метою якого є відстеження особистісного розвитку учнів та засвоєння навчального досвіду;
- підсумкове оцінювання, метою якого є співвіднесення навчальних досягнень учнів з обов'язковими/очікуваними результатами навчання, визначеними державним стандартом або освітньою програмою [21].

Рекомендується враховувати, що формувальне оцінювання починається з перших днів навчання в школі і триває протягом усього часу. Для ефективності формувального оцінювання під час його організації рекомендується дотримуватись алгоритму діяльності вчителя:

- формулювання об'єктивних і зрозумілих для учнів цілей навчання;
- визначення разом зі учнями критеріїв оцінювання;
- формування суб'єктної позиції учнів у процесі оцінювання;
- створення умов для формування вміння учнів аналізувати свою навчальну діяльність (рефлексія);
- адаптація підходів до навчання разом з учнями з урахуванням результатів оцінювання [39].

Предметом підсумкового оцінювання є результати навчання учнів за рік. При такому оцінюванні рекомендовано порівнювати навчальні досягнення учнів із очікуваними результатами навчання, визначеними в освітніх програмах закладів, з урахуванням орієнтовної системи оцінювання.

Підставою для підсумкового оцінювання можуть бути результати тематичної діагностичної роботи, записи оціночних суджень про результати навчання, записані на носіях відгуки батьків, спостереження вчителів у процесі формуального оцінювання. Підсумкову оцінку за рік рекомендується виставляти з урахуванням динаміки досягнення конкретного результату навчання.

1.3. Сутнісні характеристики, закономірності й особливості впровадження в освітній процес початкової школи формуального оцінювання

Формувальне оцінювання є частиною освітнього циклу і розуміється як систематичне інтерактивне оцінювання прогресу учня, тобто як оцінювання, що відбувається за постійної активної взаємодії всіх, хто залучений до освітнього процесу.

Формувальне оцінювання називається оцінюванням для навчання. Це дає вчителю та учневі інформацію, необхідну для вирішення, як покращити навчання та розвинути потенціал дитини [23].

Тому метою формуального оцінювання є підвищення якості навчання, а не створення основи для виставлення оцінок. У початковій школі не рекомендується використовувати бали для цього виду оцінювання. Методи формуального оцінювання визначаються контекстом: потребами та характеристиками учнів і цілями дисциплін, що вивчаються. Те, що добре працює в одному класі, не завжди добре працює в іншій групі учнів.

Формувальне оцінювання передбачає автономію, свободу та достатній професіоналізм учителя, оскільки він вирішує, що оцінювати та як реагувати на інформацію, отриману в результаті оцінювання [25].

Оскільки учні беруть активну участь у процесі оцінювання, вони занурюються та розвивають навички самооцінки, їхня мотивація до навчання зростає, оскільки вони бачать зацікавленість вчителя, який прагне допомогти їм успішно навчатися.

Діяльність учителя та учнів у процесі формувального оцінювання можна представити у вигляді такої послідовності дій:

- постановка об'єктивних і доступних для учнів завдань навчання та розробка критеріїв оцінювання;
- забезпечення ефективної учнівської рефлексії;
- створення ефективного зворотного зв'язку;
- забезпечення активної участі учнів у навчальному процесі;
- адаптація процесу навчання з метою покращення результатів спільної діяльності учня та вчителя [28].

До кожного уроку чи теми вчитель встановлює навчальні цілі та критерії оцінювання успішності учнів, які обов'язково з ними збігаються.

Основною вимогою ефективного впровадження формувального оцінювання є мотивація вчителя, який має усвідомлювати, що формувальне оцінювання принципово відрізняється від традиційного набору критеріїв [40].

По-перше, змінюється об'єкт оцінки. Учитель більше не є єдиним суб'єктом оцінювання, повноваження оцінювання делеговані здобувачу освіти, вчитель не тільки проводить оцінювання, а й організовує його як діяльність учнів з оцінювання, самооцінювання та взаємооцінювання, що відповідає сучасним тенденціям зміни ролі вчителя в освітньому процесі.

Отже, у традиційному оцінюванні домінує зовнішнє оцінювання, у формувальному – самооцінка здобувача освіти.

По-друге, змінюється предмет оцінки. Якщо традиційне оцінювання було зосереджено на знаннях, уміннях і навичках, то формувальне – на комплексному комплексі, який включає:

а) об'єктивні результати навчальної діяльності (професійні знання, уміння, досвід виконання діяльності, професійні компетенції);

б) суб'єктивні досягнення особистості - досвід ведення творчої діяльності, загальнопедагогічні та перекладні здібності, особистісні якості учнів (довільність у регуляції діяльності та поведінки; характер рефлексії, здатність до аналізу, наявність б. внутрішнього плану. дії, пізнавальне ставлення до дійсності), ціннісні відносини тощо [40].

Предметом оцінювання є складові компетентності, визначені Законом України «Про освіту» як динамічне поєднання знань, умінь, навичок, Ментальні установки, установки, цінності, інші особистісні характеристики, які визначають здатність індивіда успішно брати участь у соціальній, професійній та/або навчальній діяльності [19].

По-третє, змінюється форма оцінювання – від балів до словесних, вербальних, описових.

Навчальні досягнення учнів початкової школи у закладах загальної середньої освіти з усіх предметів оцінюються лише усно. Учитель може використовувати як усні, так і письмові оціночні судження, які характеризують процес навчання та відображають кількісні та якісні результати. Заміна оцінок іншими зовнішніми атрибутами (зірочка, сонечко тощо) не допускається, оскільки вони замінюють лише бланк оцінки.

По-четверте, змінюється тип оцінювання:

а) Традиційне оцінювання зосереджено на оцінці кінцевого результату (тобто остаточного (підсумкового)), формувальне оцінювання спрямоване на оцінювання процесу навчання;

б) традиційне оцінювання є узагальненим (передбачає отримання звіту про результати навчання учня проти ідеальних – обов'язкових результатів навчання на рівні стандарту/програми, оцінювання учнів за ступенем

наближення до необхідного освітнього результату)/ Форми – індивідуалізована (передбачає отримання більш повної картини навчання кожного учня, особливостей його успіхів у досягненні навчальної мети) [40].

Використання формульованого оцінювання дає змогу відстежувати особистісний розвиток дитини та хід подолання навчального досвіду як основи компетентності та будувати як індивідуальний освітній шлях, так і індивідуальний шлях розвитку особистості.

Закон України «Про освіту» визначає поняття «індивідуальна освітня траєкторія» як особистий шлях до реалізації особистісного потенціалу здобувача освіти, сформований з урахуванням його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду, за вибором здобувача виду, форми і темпу навчання, предметів, що викладаються, і навчальних програм, які вони пропонують, навчальних дисциплін та їх складності, методів і засобів навчання [19].

По-п'яте, відповідно до викладених вище змін у критеріях змінюється ієрархія видів контролю: замість підсумкового (тематичного, посеместрового, річного) оцінювання вводиться принцип «тут і зараз» (відсівання). перший план – одноразове оцінювання) на кожному етапі уроку знаходить один Інтегруйте оцінювання в усі педагогічні ситуації.

По-шосте, на відміну від усталеного підходу до оцінювання, за якого останнє розглядалося як дія, що виконується особою – переважно вчителем, – у сучасних умовах перевага віддається двосторонньому процесу, який передбачає активну взаємодію вчителя та учня.

Мета ролі вчителя – вступити в діалог з учнем, щоб точніше визначити рівень його досягнень і потенційних можливостей, а також обговорити шляхи покращення ситуації; Суб'єкт-об'єктні відносини між учителем і учнем трансформуються у суб'єкт-суб'єктні, що відповідає сутності та змісту педагогіки партнерства [40].

По-сьоме, внаслідок усіх перерахованих вище змін змінюється суть оцінювання, його призначення – замість «оцінки навчання» проводяться

«оцінки за навчання». Оцінювання набуває особливого характеру процесу, який:

- а) є циклічним;
- б) включає наступні компоненти кожного циклу:
 - збір інформації;
 - аналіз отриманої інформації;
 - планування дій;
 - виконання запланованих заходів;
 - рефлексія процесу та результату вжитих дій [40].

Отже, система формульовального оцінювання спрямована на отримання інформації, яка дозволяє:

- учням – набути впевненості у своїх силах,
- батькам – здійснювати контроль за ходом і результатами навчання, виховання і розвитку своєї дитини,
- вчителям – для оцінки успішності власного викладання.

Оцінювання стає процесом збору даних з метою прийняття рішень, стає системою взаємопов'язаних рішень і дій, тобто традиційне оцінювання є ретроспективним, а формульовальне – перспективним [23].

Порівнюючи наведені суттєві ознаки традиційного та формульовального оцінювання, можна зробити висновок, що саме формульовальне оцінювання відповідає компетентнісному, особистісно-орієнтованому та діяльнісному підходам, які проголошуються згідно з Концепцією «Нова українська школа» як основа реформування змісту освіти [29].

Узагальнення відмінностей між традиційним і формульовальним оцінюванням представлено в таблиці 1.

Формульовальне оцінювання в початковій школі має такі цілі:

- підтримувати навчальний прогрес учнів;
- виховувати у дитини впевненість у собі, підкреслюючи її сильні сторони, а не недоліки;

– аналізувати хід виконання навчального плану та приймати рішення щодо коригування програми та методів навчання відповідно до індивідуальних потреб учня [48].

Таблиця 1

**Порівняльна характеристика
традиційного й формувального оцінювання**

Критерій порівняння	Традиційне оцінювання	Формувальне оцінювання
Основний суб'єкт оцінювання	Учитель (домінує зовнішня оцінка)	Учень (домінує внутрішня оцінка)
Об'єкт оцінювання	Знання, уміння і навички	Складники компетентності + конкретні дії учня
Форма оцінювання	Бальне	Вербальне, описове
Характер оцінювання	Підсумкове (орієнтоване на оцінювання кінцевого результату); узагальнене	Процесуальне; індивідуалізоване
Основний вид контролю	Підсумковий (тематичний, семестровий, річний)	Поточний (оцінювання за принципом «тут і зараз»)
Особливості оцінювання як дії	Моносуб'єктність дії	Полісуб'єктність дії (взаємодія)
Цільове призначення	Оцінювання навчання	Оцінювання для навчання
Спрямованість оцінювання	Ретроспективне оцінювання	Перспективне оцінювання

Така мета визначає особливості системи формувального оцінювання результатів навчання молодшого школяра [49]:

– комплексний підхід до оцінювання результатів освіти (оцінювання предметних, перехідних та особистісних результатів початкової освіти);

– використовувати як змістовну та критеріальну основу для оцінювання вимог до обов'язкових результатів навчання та компетентностей учнів

початкової школи, встановлених Державним стандартом початкової освіти для I (1–2 класи) та II (3–4 класи) циклів освіти. ; очікувані результати розробки освітніх програм початкової школи;

- залучення учнів до активної контрольної-оцінювальної діяльності;
- оцінка успішності впорання зі змістом окремих наукових предметів на основі системного підходу до дії, що виявляється в умінні справлятися з педагогічними, практичними та виховними завданнями;
- оцінювання динаміки навчальних досягнень учнів;
- поєднання зовнішнього та внутрішнього оцінювання як механізму забезпечення якості освіти;
- використання персоніфікованих методик для підсумкового оцінювання та атестації учнів та неперсоніфікованих методик для оцінювання стану і тенденцій розвитку системи освіти та для інших атестаційних цілей;
- залучення учнів до активної контрольної-оцінювальної діяльності;
- оцінка успішності впорання зі змістом окремих наукових предметів на основі системного підходу до дії, що виявляється в умінні справлятися з педагогічними, практичними та виховними завданнями;
- оцінювання динаміки навчальних досягнень учнів;
- поєднання зовнішнього та внутрішнього оцінювання як механізму забезпечення якості освіти;
- використання персоніфікованих методик для підсумкового оцінювання та атестації учнів та неперсоніфікованих методик для оцінювання стану і тенденцій розвитку системи освіти та для інших атестаційних цілей [50].

До формувального оцінювання також відноситься взаємооцінка – оцінка учнями результатів роботи один одного. Проте слід мати на увазі, що на момент вступу до школи в учнів ще не сформована культура взаємооцінки. Учні цього віку охоче критикують своїх однокласників і, як

правило, позитивно оцінюють себе, не беручи до уваги свою фактичну успішність [49].

Учитель повинен наполегливо формувати культуру взаємної вдячності, яка має базуватися не на практиці однокласників, а на визначенні їхніх найбільших досягнень.

Етап корекційної діяльності разом з учнями 1 класу з урахуванням психологічних та вікових особливостей учнів на основі аналізу помилок не проводиться. У цей час учитель акцентує увагу учнів не на прогалинах у навчанні, а насамперед на досягненнях. Робота над розбором помилок починається у 2 класі для виграшу системних символів.

Висновки до розділу 1

Формувальне оцінювання – це індивідуальний процес, який забезпечує цінність для учнів і спрямований на підвищення ефективності навчання. Формувальне оцінювання відповідає основним принципам навчання мови: індивідуальному характеру досягнень і безперервності процесу навчання української мови. Його головна мета – підтримати кожного учня та створити мотивацію до навчання.

Основними функціями формувального оцінювання є формуюча, стимулююча та мотивуюча. Замість того, щоб заповнювати прогалини у формувальному оцінюванні, необхідно проаналізувати причини, які призвели до цих прогалин; Проте оцінюванню вчителем має передувати самопостереження учня.

Основна особливість формувального оцінювання полягає в тому, що навчання розглядається як участь у реальній діяльності, а процедури контролю й оцінювання – як частина процесу набуття пізнавального досвіду. Безпосередня участь учнів у процесі оцінювання спонукає їх свідомо ставити навчальні цілі, які відповідають їхнім особистим потребам, заглиблюватись у матеріал, розвивати навички самоконтролю, самооцінки та взаємооцінки, досягати результатів і співставити їх із поставленими цілями та регулювати їх.

Формувальне оцінювання має на меті: підтримувати навчальний прогрес учнів; формувати у дитини впевненість, визнавати свої сильні сторони, а не вади, діагностувати досягнення на кожному освітньому рівні; вчасно виявляти проблеми та запобігати їх накопиченню; підтримувати бажання вчитися та прагнути до якнайвищих результатів; уникайте страху зробити помилку.

Під час мовної підготовки вчитель має розуміти, що молодшим школярам потрібно оцінювати поетапний процес навчання, а не результат. У кожного учня свій темп і стиль навчання.

Тому важливо чітко усвідомлювати, що оцінювання учня не повинно призводити до низької самооцінки молодшого школяра, що неминуче впливає на його навчальну мотивацію та успішність.

Мотивація учнів у навчальному процесі також забезпечується дотриманням певних психолого-педагогічних умов формувального оцінювання, до яких належать:

- створення партнерських стосунків між вчителями та учнями, які стимулюють ріст досягнень, зосереджуючись на розвитку та підтримці учнів;
- відмова від змагання серед учнів, виставлення оцінок, нагородження за правильно розв'язані завдання; пріоритет словесного заохочення;
- переведення змагальної ситуації на ігрову діяльність чи проектну роботу, що дає змогу відмовитися від гострої критики помилок, що викликає негативні емоції;
- однакові вимоги та однакове ставлення до всіх учнів;
- відмова від негативних коментарів, експертиза як важіль впливу;
- оцінювання результатів навчання учнів, а не їх особистості;
- підкреслення позитивних результатів навчальної діяльності учнів.

Формувальне оцінювання втілює новий підхід до оцінювання результатів навчання учнів у навчальному процесі, що відповідає сучасним освітнім цінностям і цілям. Він включає цілеспрямовану підтримку для кожного учня та активізує його навчальну діяльність, формуючи здатність розвивати власні стратегії та шляхи навчання; покращує якість освіти в цілому.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ В УКРАЇНОМОВНІЙ ПОЧАТКОВІЙ ОСВІТІ ТА ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЇЇ ЕФЕКТИВНОСТІ

2.1. Техніки формувального оцінювання в україномовній освіті початкової школи

Плануючи урок/заняття та обираючи технології оцінювання, вчитель має виходити з правила: *«Немає простого/складного, недостатньо ефективного/більш ефективного тощо. Будь-яка техніка ефективна, якщо вона має сенс і використовується правильно».*

Наприклад, прийоми *«Світлофор»* і *«Сигнал рукою»* є універсальними і можуть використовуватися на будь-якому етапі заняття та в будь-якій освітній ситуації.

Прийоми *«Картки для узагальнень або запитань»*, *«Есе за одну хвилину»* більш доречні або після періоду ознайомлення з новим матеріалом, або в кінці уроку/заняття/тижня [48].

Назва методики *«Тижневий звіт»* говорить сама за себе – вона призначена для оцінки / корекції результатів навчального тижня.

Техніка *«Дві зірки і бажання»* необхідна для взаємооцінки.

Слід пам'ятати, що наявність у методичній літературі достатньої кількості методик формувального оцінювання не виключає творчості вчителя в цьому напрямі: а) можна запропонувати авторську методику; б) модифікувати існуючу техніку формувального оцінювання.

Хочемо поділитися власними авторськими результатами: Першу ми умовно назвали *«Поговоримо/відверто порахуємо»* (апробовано на слухачах курсів підвищення кваліфікації вчителів початкових класів та вихователів денних груп) [48].

Техніка «Поговоримо / порахуємо відверто»

(автор – Ларіонова Н. Б.)

Алгоритм:

1. Пропонуємо учням розкласти ліворуч від них певну кількість рахункового матеріалу (гроші (монети/банкноти різних номіналів), палички Кюїзенера, квасолини, геометричні фігури (плоскі чи об'ємні), гудзики тощо) – залежно від кількості критеріїв, запропонованих учителем для оцінювання.

2. Пропонуємо серію тверджень, що характеризують предмет оцінювання (критерії оцінювання).

3. Якщо висловлювання відповідає характеристиці учня, то він перекладає одну лічильну одиницю зліва направо.

4. Підрахуйте, будь ласка, кількість рахункових одиниць праворуч, наголошуємо, що це поточна успішність учня.

5. Підрахуйте, будь ласка, кількість лічильних одиниць ліворуч, наголошуємо, що це потреби для подальших досягнень учня/учня, на які він/вона безумовно здатний/здатний за умови особистого бажання та певних дій.

Ця методика є універсальною, її можна використовувати, наприклад, для самооцінки здобувачем освіти навчальних досягнень з конкретного предмету/предмету, особистісних якостей, ціннісних відносин, дотримання правил поведінки (наприклад, під час роботи в парах). /групи, за технологіями «Денна п'ятірка», «Денна трійка» тощо).

Техніка «Передай комплімент»

(автор – Ларіонова Н. Б.)

Використовується для взаємооцінювання в парі/групі після виконання завдання.

Учитель робить комплімент кожній парі/групі та пояснює, чому він отримав комплімент.

Учням пропонується в парах/групах по колу за прикладом зробити комплімент один одному з відповідним поясненням.

Модифікація цієї методики: вчитель зосереджує оцінювання на чітко визначених критеріях (наприклад, очікуваних результатах) і пропонує зробити комплімент, якщо однолітки досягають цих результатів, наголошуючи, що комплімент можна прийняти, якщо учень принаймні досить добре близький до очікуваного результату.

Техніка «Знайди відмінності»

(автор – Стрельцова Н. М.)

Методика використовується для самооцінки/оцінки успішності учнів у школі вчителем/батьками.

Використовується для оцінювання прогресу учнів у письмовій/графічній роботі, виконаній на початку попереднього та поточного тижня.

Техніка «Чарівні кульки»

(автор – Ковальова Г. В., учитель початкових класів)

Використовується при парній/груповій організації роботи.

Для цього потрібні повітряні кульки, наповнені гелієм (по одній для кожної групи/пари).

Перший спосіб використання прийому: за допомогою м'ячів учитель спостерігає і контролює процес роботи учнів:

- коли команда працює і у дітей немає питань, м'яч знаходиться над головами дітей (прив'язаний до стільця);
- коли діти закінчили роботу і готові відповідати, м'яч піднімається до стелі;
- коли виникають труднощі і дітям потрібна допомога, м'яч опускають і тримають низько.

Другий спосіб – м'яч використовується для оцінювання результатів роботи іншої пари / групи:

- робота бездоганна, не викликає питань, не потребує доповнень – кулька піднімається до стелі;

– робота хороша, міцна, але вимагає доповнень / є питання – кулька над головою дітей (прив'язаний до стільця);

– робота вимагає значних доповнень / виправлень – кулька опущена і тримається низько.

Техніка «Ріка пізнання»

(автор – Логінова Т. Д., учитель початкових класів)

Алгоритм використання технології:

Крок 1: Учитель пояснює учням, що все знати неможливо, тому кожна людина завжди відкриває щось нове в навколишньому світі та в собі. Таким чином життя кожного з нас можна розглядати як потік. знання, але, як і з будь-яким потоком, на шляху потоку знань виникають певні перешкоди (скелі, лід, хмари тощо).

Крок 2: Учні роздають малюнок із зображенням річки, вкритої льодом, і хмар, з яких йде сніг (лід і хмари містять конкретне твердження у формі заперечення).

Крок 3: учитель пропонує учням уважно прочитати написи на льоду та хмарах (з завдання складне та нецікаве).

Крок 4: Учні просять відповіді на питання про реєстрацію:

– якщо вони не згодні з твердженням, необхідно прибрати лід або хмару;

– якщо ви згодні, то лід/хмара залишається.

Крок 5: Учень аналізує отриманий варіант малюнка.

Техніка «Шкалування»

За небагатою шкалою (вертикальний відрізок, розріз або малюнок) учень оцінює власні навчальні досягнення, виставляючи оцінку на відповідній висоті шкали (для наочності оцінка може мати певну форму – метелик, феєрверк, троянда тощо).

Цю техніку також можна використовувати для взаємного оцінювання або оцінювання етапу уроку [49].

Техніка «Лінійка успіху»

Першим кроком у використанні цієї техніки є надання кожному учневі шкали з певною кількістю поділок.

На подальших етапах ця методика може бути використана в різних модифікаціях як для самооцінки, так і для взаємної оцінки.

Перша модифікація – позначення на шкалі будь-якого пункту оцінювання: знання, уміння, розвиток якості особистості, досягнення очікуваних результатів уроку, успішність виконання проекту/проблемного індивідуального/групового завдання, активність на уроці, задоволеність з уроком, дотримання правил роботи в парах/групах тощо.

Друга модифікація – позначення за шкалою оцінювання об'єктів, які мають чіткі критерії якості, до яких встановлено певні державні вимоги (наприклад, рейтинг письмових робіт).

Також методика може бути використана учнями для оцінки якості уроку в цілому або окремих його фрагментів [49].

Техніка «Світлофор»

Може використовуватися в різних модифікаціях.

Першим кроком у застосуванні цієї методики є роздача кожному учню набору з 3-х карток будь-якої форми кольорів світлофора (можна використати кубики Lego або повітряні кульки відповідних кольорів).

Другий крок: у класичному варіанті учням пропонується показати карткою відповідної масті:

- розуміння (зелений);
- неповне розуміння (жовтий);
- Нерозуміння (червоний) матеріалу.

У першій модифікації техніки учні сигналізують про наступне:

- правильна відповідь/виконання конкретного завдання (зелений),
- часткова правильність відповіді/виконання конкретного завдання (жовтий);
- абсолютна неправильність відповіді/виконання конкретного завдання (червоний);

У другій модифікації методики учні сигналізують про наступне:

- абсолютна згода з висловленою позицією / оціночним судженням (зелений);
- часткова згода з висловленою позицією / оціночним судженням (жовтий);
- абсолютна відмова від висловленої позиції / оціночне звуження (червоний) [51].

Отже, цю методику можна використовувати як для самооцінки, так і для взаємооцінки, зокрема об'єктом оцінювання може бути вчитель (його висловлювання (позиція) / оціночні судження).

Техніка «Сигнали рукою»

Учні показують руками:

Я розумію _____ і можу це пояснити (великий палець вгору);

Я все ще не розумію _____ (великий палець убік);

Я не зовсім впевнений щодо _____ (великий палець вниз (ви можете помахати рукою)).

Техніка «Індекс-картки для узагальнення або запитань»

Учням пропонують ряд запитань, написаних на обох сторонах картки:

1 сторінка: назвати основні думки вивченого матеріалу, узагальнити їх.

Сторінка 2: Визначте, що ви недостатньо зрозуміли з вивченого.

Сформулюйте свої запитання [51].

Техніка «Індекс-картки для оцінювання»

Ця техніка спрямована на оцінку/оцінку себе за запропонованими критеріями або твердженнями за допомогою умовних міток (наприклад: «+» - так/повністю; «+/-» - не повністю/частково; «- » - ні).

Наведемо приклади карток.

Приклад 1:

Критерії оцінювання

Критерії оцінювання	Відповідна позначка
Я можу переказати події прочитаної казки чи оповідання	
Я вмію виконувати дії додавання і віднімання в межах...	
Я розрізняю геометричні плоскі та об'ємні фігури	
Я дотримуюсь безпечних прийомів праці під час використання інструментів та пристосувань	
Я дотримуюсь правил роботи в парах / групах	
Я задоволений / задоволена тим, як пройшов для мене цей навчальний тиждень	
Я надаю допомогу тим, хто її потребує	

Приклад 2

Критерії оцінювання

Критерії оцінювання	Відповідна позначка
Мені було цікаво на цьому уроці	
Я дізнався / дізналась багато нового	
Мені сподобався урок	
Я була / був активною під час роботи в парі / групі	
Мені сподобалось працювати в парі / групі	
Мені сподобалось працювати самостійно	
Я впорався / впоралась з індивідуальним завданням	

Техніка «Мовні підказки»

Учитель регулярно дає учням зразки мовлення (вислови, поради), які допомагають сформулювати відповідь через оціночне судження.

Наприклад. Головна ідея (принцип, процес) _____, тому що _____;

Я задоволений/задоволений своєю роботою на уроці, тому що

Я задоволений/задоволений роботою своєї групи на уроці, тому що

Техніка «Однохвилинне есе»

Учням пропонується усно відповісти на запитання:

1. Що є найважливішим, чого ви сьогодні навчилися?
2. Які питання для вас ще незрозумілі?

Техніка «Тижневий звіт»

Учні оцінюють власну успішність за алгоритмом:

1. Що ти навчився через тиждень?
2. Що мені незрозуміло?
3. Які запитання я б поставив учням, якби був учителем?
4. Які запитання я хочу задати вчителю? [52]

Техніка «Дві зірки й побажання»

Учні коментують роботу один одного або іншої групи/пари, вказуючи на:

- два позитивних бали («дві зірки»); ■
- бал для вдосконалення (побажання).

Вчитель може включити в цей прийом ігровий момент – передавати уявні зірочки/побажання з рук в руки (від учителя до оцінювача і від нього до іншої групи/пари (об'єкта оцінювання).

Техніка «Кольорові доріжки»

Повідомлення вказаним кольором:

- міри складності запропонованого завдання;
- ступінь інтересу до матеріалу, вивченого на уроці/на його окремому етапі;
- ступінь задоволеності результатами своєї участі в уроці в цілому або виконанням окремого чи групового завдання.

Техніка «Сходинки уроку»

Учні використовують певний символ, щоб повідомити про цікавість кожної діяльності на уроці.

Якщо, за сигналами учнів, цей вид діяльності нецікавий/недостатньо цікавий, учитель з'ясовує причину такої оцінки, пропонує учням сформулювати свої пропозиції: «Щоб мені було цікаво, я потреба ...», «Щоб мені було цікаво, я хочу ...».

Техніка «Оціни свій настрій» / «Смайлики настрою»

Алгоритм використання:

Крок 1: Учні пропонується вибрати смайлик, який відображає їхній настрій на початку уроку.

Крок 2: Учні пропонується вибрати смайлик, який відображає їхній настрій на етапі підведення підсумків.

Крок 3: Оцінка динаміки – учні мають зробити висновок (Мій настрій змінився на краще; Мій настрій змінився на гірше; Мій настрій залишився таким же).

Крок 4: Поясніть, чому саме настрій змінився/залишився таким же [49].

Техніка «Трихвилинна пауза»

Учитель дає учням трихвилинну перерву, щоб вони могли обміркувати концепції та ідеї уроку, зв'язатися з попереднім матеріалом, знаннями та досвідом, а також визначити моменти, які є незрозумілими:

- Я змінив/змінив своє ставлення до...
- Я дізнався / дізнався більше про ...
- Мене здивувало/здивувало, що...
- Я відчував / відчував ...
- Я був/був пов'язаний з...

Техніка «Ліхтарик»

Використовується для відповіді на вже виконане завдання: на краю робочої сторінки учні проводять вертикальну лінію («стовп» ліхтаря) і позначають хід на ній кружечком («плафон»):

- кружечок вгорі означає, наприклад, що робота задоволена / задоволений, вона виконана добре, на думку дитини;
- посередині – є сумніви, хочеться щось покращити;
- внизу - не задоволений/незадоволений роботою, відчуває труднощі.

Техніка «Долоньки»

Можна використовувати для оцінювання уроку в цілому (наприклад, якщо їм сподобався урок, діти ставлять вирізані з паперу «долоньки» (найкраще обвести власні долоньки олівцем/ручкою/фломастером; так оцінка стає більш особистим для дітей) на столі вчителя; якщо їм частково сподобалося, на дошці/фліпчарті; якщо не сподобалося, збережіть).

Можна використати долоньки трьох кольорів відповідно до оцінки (за погодженням з учнями) та оцінити сприйняття учнями уроку методом «голосування долонями».

На наступному етапі учні коментують свій вибір.

Модифікація – учні використовують цей прийом для самооцінки/оцінки роботи інших учнів/пар/груп:

- долонька звернена вгору – все дуже добре, питань / доповнень / виправлень не потрібно;
- долонька повернута вбік - в цілому добре, але є питання / доповнення / виправлення;
- долонькою вниз - в цілому непогано, але вимагає щоденної корекції [51].

Техніка «Дерево успіху»

Використовується для самооцінки. Учні мають набір аркушів паперу (можуть три (червоний, жовтий, зелений), можуть бути чотири кольори (додаються білі аркуші) і один аркуш із намальованим деревом).

Учитель оголошує критерії оцінювання (очікувані результати на уроці, правила роботи в групах).

Учні оцінюють ступінь відповідності таким критеріям:

- зелений – повний збіг;

- жовтий – в основному дотримується;
- червоний – велике відхилення;
- білий – повна невідповідність – і прикріпити листя до дерева [51].

Після виконання роботи учням пропонується в цілому оцінити результат і визначити, що потрібно зробити, щоб наступного разу дерево вийшло більш дорослим.

Техніка «Піраміда / сходинки / гора успіху»

Учнів просять оцінити власний прогрес протягом цього етапу.

Може використовуватися в різних модифікаціях.

Першим кроком у використанні цієї техніки є надання кожному учневі відповідного шаблону малюнка (піраміди, гори або сходинок).

Другий крок: Учитель пояснює, що кожна людина постійно вчиться і вдосконалюється, тому сьогодні кожен з нас в чомусь дуже вправний, а в чомусь не дуже. Головне – прагнути до нових досягнень.

Крок третій: Учнів просять оцінити свою роботу від найретельнішої до найменш ідеальної.

У першій модифікації методики учні оцінюють ступінь досягнення очікуваних результатів, закріплених у державному стандарті початкової школи.

У другому варіанті учень сам обирає критерії оцінювання [52].

Техніка «Оціни роботу групи»

Використовується для самооцінки процесу та результатів групової роботи та індивідуальної участі здобувача тренінгу.

Приклад: учнів пропоную заповнити форму:

Оціни кожен пункт за допомогою шкали:			
1 = згоден,			
2 = не зовсім згоден,			
3 = абсолютно не згоден			
1. Група працювала добре	1	2	3
2. Кожен узяв на себе відповідальність за виконання			

завдання			
3. Ми змогли легко домовитися про свої ролі			
4. Уважаємо, що завдання були легкими			
5. Уважаємо, що завдання були звичайного рівня складності			
6. Уважаємо, що завдання були складними			
7. Що було найкращим у цьому методі роботи? _____ _____			
8. Подумай, чи можна цей метод роботи покращити. Як? _____ _____			
9. Напиши, що нового ти дізнався про цю тему / проблему _____ _____			
10. Повідомлення / пропозиції вчителю _____ _____			

Техніка «Лист самооцінки»

Лист самооцінки роботи в групі

Приклад:

		ТАК	НІ
1	Я був / була активним / активною в групі		
2	Я відразу зрозумів / зрозуміла, у чому полягає завдання та як треба його виконувати		
3	Я пропонував / пропонувала ідеї і способи виконання завдання		
4	Я не відволікався / не відволікалась від основної роботи		
5	Я уважно слухав / слухала, які ідеї пропонують інші учасники групи		
6	Я дуже хотів / хотіла, щоб наша група виконала завдання		

	добре (правильно) і швидко		
--	----------------------------	--	--

Лист самооцінки виконання завдання

Приклад:

		ТАК	НІ
1	Завдання для мене було легким		
2	Завдання для мене було складним		
3	Я самостійно впорався із завданням		
4	Мені було цікаво виконувати завдання		
5	Я задоволений / задоволена результатом		
6	Я можу пояснити, чому саме так виконував / виконувала завдання		
7	Я можу навчити інших виконувати такі завдання		

Техніка «Вихідний квиток»

Кожній дитині на початку дня (або окремого уроку) видається квиток (на трамвай/потяг/пароплав, у кіно, театр, на виставку досягнень людини в певній галузі (наприклад, у дослідженні космосу).).

Після роботи дитина заносить свої активи на навчальний день/урок у форму.

Модифікація техніки: очікувані результати навчання вносяться до форми, і дитина оцінює, наскільки вона досягла, використовуючи позначки «+», «+/-», «-».

Техніка «Палітра компліментів»

Для використання техніки потрібне певне обладнання (індивідуальні іменні коробки, пакети, туби тощо).

Після закінчення заняття кожен бажаючий може надіслати свій комплімент у відповідні контейнери (кількість одержувачів не обмежена!). Після закінчення навчального дня власник контейнера знайомиться з його вмістом.

Методику можна використовувати буквально з першого дня. Поки діти не вміють читати і писати, комплімент приймає форму символу (квітка, зірочка, метелик, сонечко). На цьому етапі дитина - одержувач компліментів - припускає, що саме він може отримати компліменти (це можна зробити в парах по темі) [52].

Коли діти навчаються писати, символ замінюється словесною формою (розумний, працьовитий, добрий, відповідальний, друг, допомагаючи, ввічливий тощо).

У 3-4 класах комплімент повинен мати розгорнуту відповідну оцінку (наприклад: «Ти впевнений! Сьогодні ти самостійно розв'язав складний математичний приклад!»)

Техніка «Рефлексивний екран»

Наприкінці уроку учні відповідають на запитання: Що було найважливішим на уроці? Що було найбільш зрозумілим?

Що було найцікавішим? Що було найважчим? Який предмет ви можете повторити без сторонньої допомоги? Який предмет можна повторити за допомогою? Який предмет ви можете навчати інших? Який урок ви хотіли б краще зрозуміти?

Залежно від змісту відповідей на останнє запитання вчитель залучає до пояснення незрозумілого/не зовсім зрозумілого матеріалу уроку тих учнів, які добре розуміють матеріал уроку, і за потреби лише доповнює/коригує їхні відповіді.

Техніка «Щоденник досягнень»

Техніка самооцінки та оцінки батьками. Передбачає: активне залучення батьків як до моніторингу досягнень дитини, так і до підтримки дитини в становленні індивідуальної освітньої траєкторії; формування у них уявлень про те, в чому саме полягає успішність дитини за умов безбального оцінювання та її індивідуальності як здобувача освіти; формування адекватних очікувань щодо навчальних досягнень власної дитини; Оптимізація дитячо-батьківських стосунків, їх партнерське оформлення [51].

Форма щоденника (заповнюється щодня, результати тижня записуються окремо):

Дата	Оцінка дитини		Оцінка батьків	
	<i>Моє найбільше досягнення сьогодні</i>	<i>Завдяки чому мені це вдалося</i>	<i>Найбільше досягнення моєї дитини сьогодні</i>	<i>Завдяки чому це вдалося</i>
Наприклад	Я був дуже уважним на уроках і не відволікався	Я старався	Збори до школи пройшли організовано	Виявив силу волі
	Підсумки тижня			
	<i>Мій найбільший успіх цього тижня</i>		<i>Найбільший успіх моєї дитини цього тижня</i>	
Наприклад	Я навчився правильно й акуратно писати цифру 2		Навчився без помилок рахувати від одного до десяти й у зворотньому порядку	

Техніка «Скарбничка моїх успіхів»

Вона має ті ж особливості, що і попередня методика. Особливо це актуально на етапі, коли дитина ще не вміє писати. Для її використання потрібна барвисто оформлена ємність (це ж СКАРБНИЧКА!).

Кожного дня після уроків дитина обговорює з батьками, яких успіхів вона сьогодні досягла. Батьки ставлять дату на аркуші і записують, що таке успіх(и). Крім того, дитина може відправити в скарбничку будь-яку роботу (письмовий твір на окремому аркуші, аплікацію, малюнок, виріб з пластиліну тощо), якщо він вважає, що виконання роботи такої якості дійсно стало його успіхом [49].

Наприкінці тижня скарбничка відкривається, дитина з батьками оглядає та обговорює накопичені «скарби».

2.2. Модель функціонування формувального оцінювання в освітньому процесі з української мови у початковій школі

Формувальне оцінювання втілює новий підхід до оцінювання результатів навчання учнів у навчальному процесі, що відповідає сучасним освітнім цінностям і цілям. Він пропонує цілеспрямовану підтримку для кожного учня та активізує його навчальну діяльність і формує здатність розвивати власні стратегії та шляхи навчання; покращує якість освіти в цілому. З цієї причини освіта оцінює іншу назву «Оцінка для навчання» (Assessment for Learning).

Протягом останніх 30 років у всьому світі ведеться активна робота з розробки теоретичних основ і практичного впровадження формувального оцінювання в освітню практику.

Терміни «формувальне оцінювання» та «узагальнююче оцінювання» були вперше використані М. Скрівеном у його праці «Методологія оцінювання» 1967 р., де він підкреслив різницю між ними щодо цілей і методів. Б. Блум використовував термін «формувальне оцінювання» у своїй праці «Teaching Mastery» (1968), в якій розглядав його як засіб удосконалення навчального процесу для учнів [77].

Англійські вчені П. Блек і Д. Вільям увели в широкий вжиток термін «формувальне оцінювання». Її наукова робота стала основою для розвитку формувального оцінювання. У книгах *Inside the Black Box: Raising Standards with Classroom Evaluation* (1990), *Working Inside the Black Box: Evaluation for Classroom Learning* (2003), *Evaluation for Teaching: Beyond the Black Box* (2003) та інших, вони розкрили місцезнаходження та Роль формувального оцінювання як одного із сучасних підходів до підвищення якості освіти [76].

У подальших дослідженнях зарубіжні вчені Т. Крукс, Г. Натріелло, В. Садлер, В. Харлі, Р. Стігінс, Р. Маршал, М. Герітедж охарактеризували основні принципи та етапи формувального оцінювання та підкреслили вирішальну роль зворотного зв'язку, дотримується точки зору, що ступінь

індивідуального прогресу учня може змінюватися протягом процесу навчання; запропоновано модель процесу формувального оцінювання, яка включає наступні етапи та є актуальною для використання в педагогічній практиці українських учителів [35].

Рис. 2.1. Модель процесу формувального оцінювання

Дослідники також визначили основні стратегії оцінювання навчання за цією моделлю, які визначають дії учасників навчального процесу та допомагають їм відповісти на три основні питання: Куди я йду? Де я зараз? Як я можу закрити прогалини? [14]

- Куди я йду?

Стратегія 1. Дайте учням чітке та зрозуміле бачення навчальної мети. Чітка та чітко визначена навчальна мета покращує мотивацію та ефективність учнів.

Стратегія 2. Використовуйте приклади та моделі для сильної та слабкої роботи. Ретельно підібрані приклади областей якості можуть сформувати та покращити розуміння учнями мети навчання, допомагаючи їм відповісти на запитання: що визначає якість роботи? і Як уникнути деяких проблем?

- Де я зараз?

Стратегія 3: Регулярно використовуйте описовий відгук. Ефективний зворотній зв'язок дозволяє учням знати, де вони знаходяться на шляху до досягнення навчальної мети. Він відповідає на питання учнів: Які я маю переваги? Над чим мені/має працювати? і що я роблю не так і як я можу це виправити?

Стратегія 4. Навчіть дітей самооцінювати та встановлювати цілі подальшого навчання, що дозволить їм визначити свої сильні та слабкі сторони та поставити цілі для подальшого навчання та вдосконалення. Це допоможе їм відповісти на такі запитання: Що я отримую? Над чим мені працювати? І що мені робити далі? [14]

Стратегії 3 і 4 зміцнюють здатність учнів робити правильні та об'єктивні оцінки.

- Як мені працювати з пробілами?

Стратегія 5. Плануйте та проектуйте уроки, щоб зосередитися на одній із навчальних цілей. Ця стратегія підтримує учнів, звужуючи фокус уроку, щоб допомогти учням досягти конкретної навчальної мети або вирішити їхні конкретні проблеми в досягненні цієї мети.

Стратегія 6. Навчіть учнів зосереджуватися на повторенні. Якщо якась концепція чи навичка виявляється важкою для учнів, нехай вони відпрацьовують її в легшому або меншому контексті [14].

Стратегія 7. Залучайте учнів до самооцінювання та дозволяйте їм відстежувати своє навчання, спілкуватися та розмірковувати зі своїми однокласниками, а також ділитися своїми успіхами з однолітками. Це підвищує мотивацію учнів, покращує довготривалу пам'ять, концентрацію.

Ці стратегії визначають послідовність дій вчителя та учнів. Вони надають інформацію про використання методів оцінювання, відмінних від традиційних, і демонструють природу формувального оцінювання.

Отже, розуміння формувального оцінювання як оцінювання для навчання ґрунтується на розумінні результатів навчання як поєднання, взаємодії та розвитку мотиваційних, когнітивних і операційних ресурсів учня, які виявляють його здатність розв'язувати практичні завдання, проблемні ситуації, що виникають у процесі навчання. його життя.

Формувальне оцінювання – це процес визначення та інтерпретації фактичних та об'єктивних даних відповідно до розроблених критеріїв, які дають змогу учасникам освітнього процесу визначити, на якому етапі вони перебувають і в якому напрямку слід робити подальший прогрес, яких зусиль потрібно докласти, повинні знати. які методи і форми діяльності необхідно використовувати [23].

Для формувального оцінювання важливими є індивідуальні результати навчальної діяльності та індивідуальний прогрес кожного учня, який визначається лише стосовно нього самого, а не порівняно з іншими.

З установленим іспитом змінюються обов'язкові результати навчання: оцінюються не лише технічні, але й міждисциплінарні та особисті досягнення та цінності, що вимагає зміни звичайних традиційних методів іспиту.

Учасники навчального процесу зосереджуються на основних цілях і результатах. Оцінка знань має відповідати розробленим критеріям знань, умінь, цілей компетентностей, цінностей і результатів навчання. Проста розробка чітких правил запобігає використанню оцінювання як інструменту тиску вчителя [26].

З установленим іспитом змінюються обов'язкові результати навчання: оцінюються не лише технічні, але й міждисциплінарні та особисті досягнення та цінності, що вимагає зміни звичайних традиційних методів іспиту.

Учасники навчального процесу зосереджуються на основних цілях і результатах. Оцінка знань має відповідати розробленим критеріям знань, умінь, цілей компетентностей, цінностей і результатів навчання. Проста розробка чітких правил запобігає використанню оцінювання як інструменту тиску вчителя [26].

Рис. 2.2. Ознаки формувального оцінювання

Метою формувального оцінювання є покращення якості навчання, а не створення основи для виставлення оцінок. Тому в початковій школі бали для цього виду оцінювання рекомендується не використовувати.

Завдяки активній участі дітей у процесі оцінювання, створенню атмосфери доброзичливості на уроці, вони глибше занурюються в матеріал і розвивають навички самооцінювання, зростає їх мотивація до навчання, оскільки діти бачать зацікавленість вчителя, який хоче їм допомогти. успішно вчитися.

Учитель також більше зосереджений на ефективності навчання, тому що він постійно задається питанням: яка практична цінність знань і навичок,

які я намагаюся передати своїм учням? Як я можу дізнатися, чого вони навчилися на уроці, вивчаючи певну тему? Як я можу допомогти їм краще вчитися? Якщо вчитель працює в тісному контакті з учнями та їхніми батьками, відповідаючи на ці питання, він підвищить свою педагогічну майстерність і переосмислить свою діяльність.

Спілкуючись з учнями та їхніми батьками щодо виховної діяльності, вчителям початкових класів слід використовувати лише позитивні твердження: Учитель також більше зосереджений на ефективності навчання, тому що він постійно задається питанням: яка практична цінність знань і навичок, які я намагаюся передати своїм учням? Як я можу дізнатися, чого вони навчилися на уроці, вивчаючи певну тему? Як я можу допомогти їм краще вчитися? Якщо вчитель працює в тісному контакті з учнями та їхніми батьками, відповідаючи на ці питання, він підвищить свою педагогічну майстерність і переосмислить свою діяльність [25].

Спілкуючись з учнями та їхніми батьками щодо виховної діяльності, вчителям початкових класів слід використовувати лише позитивні твердження: У майбутньому ми маємо бути обережними... Треба більше працювати... Маємо зосередити зусилля на... тощо. Ні в якому разі не можна різко негативно оцінювати особистість дитини та судження про її старання: у неї нічого не вийде. У нього немає прогресу. Він/вона не відповідає на мої коментарі тощо.

Отже, діяльність учителя та учня в початковій школі з вихованою оцінкою можна представити у вигляді такої послідовності дій.

До кожного уроку чи теми вчитель встановлює навчальні цілі та критерії оцінювання успішності учнів, які обов'язково з ними узгоджуються.

На основі спостережень, бесід з учнями, аналізу їх роботи та результатів виконаних завдань вчитель збирає інформацію, яка дозволяє виявити невідповідність реальних досягнень учнів поставленим цілям навчання.

Формувальне оцінювання передбачає рівноправний діалог між учнем і вчителем. Уже в 1-2 класах учням пропонується самостійно інтерпретувати результати навчання за певними критеріями, враховуючи свої вікові та психологічні особливості для відображення здібностей [41, 63].

У 3-4 класах таке тлумачення має бути більш автономним. Учні вже готові до правильного самоаналізу, особливо якщо ця робота систематично проводилася в 1-2 класах: вони проводять самоаналіз, власну рефлексію не тільки за допомогою знаків, символів, а й у формі невеликих, вербалізованих суджень вони можуть краще встановлювати причинно-наслідкові зв'язки.

У 3-4 класах учитель має продовжувати цілеспрямовану роботу над формуванням в учнів умінь рефлексувати. Але питання: що нового ви дізналися/дізналися на уроці? Що вас найбільше зацікавило? Чи сподобалось вам працювати в групі? Що ти хочеш сказати своїм батькам після цього уроку? – які служать для визначення рефлексії учнів 1-2 класів, необхідно доповнити додатковими запитаннями для розуміння власної рефлексії: Чому вас це зацікавило? Ця інформація цікава вашим батькам, сестрі або брату? Чому вам сподобалося працювати в групі? подібне [63].

Як зазначалося раніше, формувальне оцінювання передбачає постійний зворотний зв'язок між учителем і учнем. В результаті зворотнього зв'язку вчитель підтримує навчання дітей, щоб подолати труднощі в освоєнні матеріалу та розвиватися далі.

У 3-4 класах очікується, що учні стануть активнішими партнерами вчителя в процесі зворотного зв'язку: розумітимуть отриману інформацію як корисну, разом із учителем устанавлювати орієнтири свого навчального розвитку, свідомо планувати цілі й аналізувати. результат своєї діяльності в доступній формі [64].

Вчитель далі розвиває здатність до самооцінки. Учні 3-4 класів уже вчаться оцінювати як процес навчання, так і його результат.

Основні правила взаємооцінювання також варто засвоїти в 3 класі, а саме:

- оцінка виконаної роботи, а не особистості;
- зосередження уваги на перевагах роботи, а не на її недоліках;
- доброзичливість і допомога, а не критика і бажання образити [67].

Починаючи з 2-го класу, фаза адаптаційної діяльності також може включати аналіз помилок, хоча акцент робиться не на прогалинах у навчанні, а на досягненнях. У 3-4 класах слід систематично працювати над розбором помилок [69].

Формувальне оцінювання має стати частиною планування всієї діяльності вчителя та учнів у класі. Його ефективне застосування є найважливішим критерієм професійної компетентності вчителя та сприяє підвищенню якості освіти в цілому.

2.3. Організація, проведення та інтерпретація результатів педагогічного експерименту

Забезпечення в навчальному закладі комфортних умов для навчальної діяльності, використання різноманітних усталених і сучасних методів навчання сприяє ефективній організації пізнавальної діяльності учнів на уроці та реалізації ключових компонентів, визначених концепцією реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України [29], а саме: Створення сучасного освітнього середовища, забезпечення необхідних умов, засобів і технологій навчання учнів, учителів та батьків.

З метою вивчення стану використання сучасними учителями початкової школи нових технологій оцінювання нами було проведено дослідження.

Дослідження здійснено на базі Прилуцької ЗОШ I-III ступенів № 9. В експерименті взяли участь 56 учнів та 8 вчителів початкової школи. З них: 2

вчителя віком до 30 років, 2 вчителі від 31 до 40 років, 3 вчителі віком від 41 до 50 років та 1 вчитель старше 51 року. З них: 2 вчителі-спеціалісти, 2 вчителі II кваліфікаційної категорії, 1 вчитель I кваліфікаційної категорії, 3 вчителів вищої категорії.

Дослідження передбачало моніторинг роботи вчителів під час педагогічної практики та складання анкети за результатами спостереження (Додаток Б).

При зборі емпіричного матеріалу ми намагалися врахувати педагогічний досвід вчителів та рівень їхньої педагогічної майстерності.

Проведене емпіричне дослідження дало змогу зібрати та накопичити фактичний матеріал, здійснити його первинну обробку та перше узагальнення. Для досягнення поставлених цілей було використано метод аналізу інформації, зібраної під час опитування вчителів.

Питання анкети передбачали визначення знань вчителів про особливості формувального оцінювання. Спостереження за роботою вчителів під час проходження педагогічної практики дало змогу порівняти заявлені знання з рівнем їх застосування на практиці, виявити основні помилки, яких припускаються вчителі під час оцінювання учнів та визначити акценти, на які спрямована розробка методичних рекомендацій, правила та алгоритми повинні бути спрямовані вчителям механізмів формування оцінки.

Критерії та ступінь використання вчителями формувального оцінювання навчальних досягнень молодших школярів наведено в таблиці 1.

Вчителів попросили вказати, як часто вони використовують запропоновані нами методи оцінки успішності учнів.

Таблиця 1

Критерії та рівні використання формувального оцінювання

навчальних досягнень молодших школярів

Критерії	Показники	Рівні		
		Високий	Середній	Низький
Знання специфіки формування оцінювання	Знання мети та пріоритетів сучасного оцінювання	Знає про зміни внесені до нового Держстандарту, нові орієнтири освіти	Частково ознайомлений зі змінами	Орієнтується на формування знань, умінь і навичок
	Знає особливості фіксації результатів навчання	Використовує робочі нотатники та таблиці для внесення проміжних результатів роботи з учнями, у журнал виставляє лише підсумкові відмітки	Іноді практикує оцінювання в робочій таблиці, може виставляти оцінки в журнал олівцем для перездачі	Регулярно виставляє оцінки в щоденник, дублює їх в журнал ручкою
	Знає критерії оцінювання	Співвідносить описову оцінку і бальну відмітку, має власну шкалу відповідності відміток рівням успішності учнів	Володіє загальнопринятою 12-бальною шкалою оцінювання, орієнтується на рівні досягнень	Відштовхується від 4-бальної системи оцінювання, поділяє учнів на «відмінників», «двійчників» тощо
Реалізація формування оцінювання	Мотивація учня на успіх	Надає можливість учням заперечити, перездати оцінку та обґрунтовує відмітки	Може дозволити учневі перездати погану відмітку, іноді коментує оцінки	Може покарати відміткою
	Навчання заради набуття компетенцій	Виставляє відмітки за окремі компетенції та навички, відслідковує їх динаміку	Оцінює окремі компетенції відсумковими відмітками	Практикує виведення середнього арифметично ар при підрахунку підсумкової відмітки
	Розвиток в учнів умінь самоконтролю і самооцінки	Систематично навчає учнів оцінювати результат своїх дій, контролювати себе, знаходити і виправляти власні помилки	Час від часу практикує самота взаємооцінювання з учнями, не повідомляючи їм критерії оцінювання	Сам виставляє, не коментує свої рішення, не практикує самота взаємооцінювання

На основі отриманих відповідей виявилось, що вчителі найчастіше використовують такі методи оцінювання навчальних досягнень учнів: усне

оцінювання з рекомендаціями щодо подальшого навчання (52%), усне опитування (15%), усний аналіз результатів навчання (9%), вправи на дошці (3%), тестування (16%), розв'язування задач (5%).

Отримані результати наведені на рис. 1. 2.3.

Окрім визначення частоти використання різних методів оцінювання, ми також дослідили найпоширеніші методи. А потім порівняли їх частоту серед вчителів з різним рівнем кваліфікації.

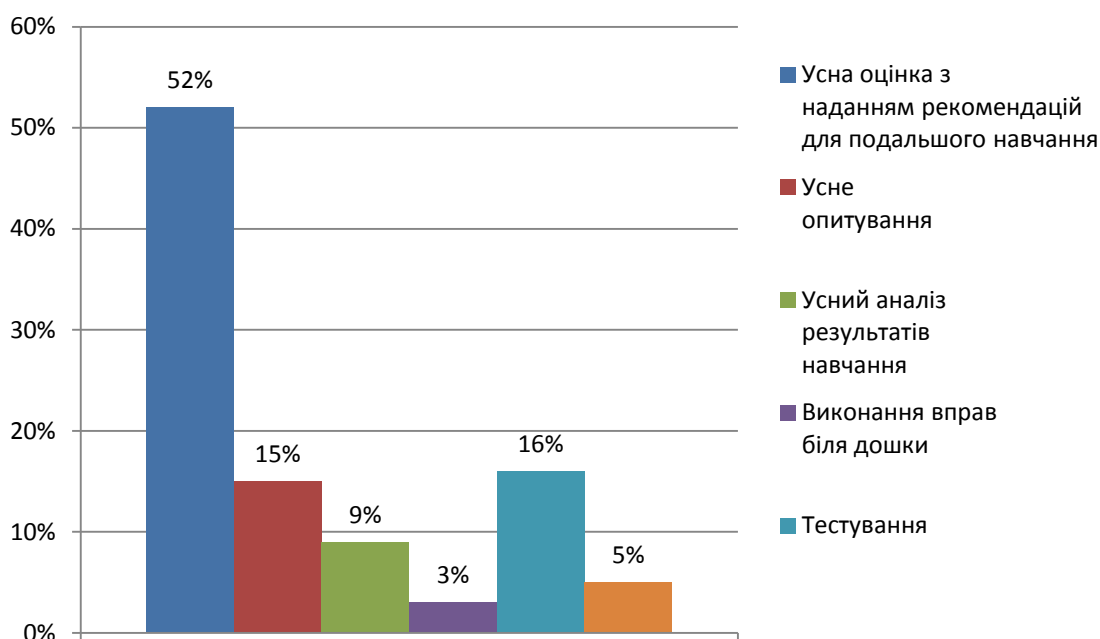

Рис. 2.3. Прийоми оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів

Методи оцінювання навчання учнів, які найчастіше використовували вчителі, включали усні рекомендації щодо подальшого навчання, усний аналіз результатів навчання, практику на дошці, розв'язування задач, усне опитування, творче письмо, поєднання письмових запитань із відкритими та закритими відповідями, екзамен, самостійне опитування учнів. експертиза та взаємоопит. Результати опитування наведено на діаграмі (рис. 2.4.).

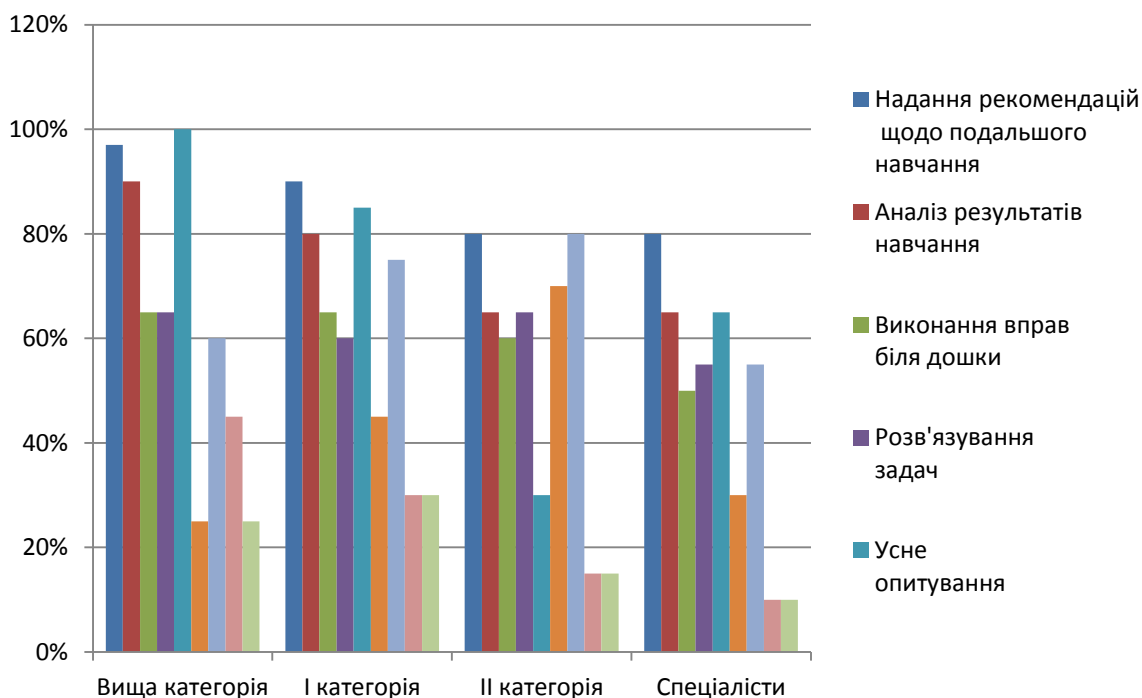

Рис. 2.4. Найбільш уживані прийоми оцінювання в учителів різного рівня кваліфікації

Виявлено, що опитані вчителі більшою чи меншою мірою використовують усі методи оцінювання: переважно вони оцінюють навчальну успішність учнів, виконують: дають рекомендації щодо подальшого навчання, аналізують відповіді, виконують вправи на дошці, розв'язують задачі та пропонують. Усне опитування разом із рекомендаціями щодо подальшого навчання також включає тести та письмове комбіноване опитування з різними типами завдань/питань.

На жаль, спостереження за роботою опитаних вчителів показало менший спектр методів обліку навчальної діяльності учнів. Вчителі одноосібно виставляють оцінки учням, не пояснюючи свого рішення. Виставлення оцінок у щоденнику часто практикувалося як покарання. Звісно, оцінка не дублювалася в щоденнику, але така ситуація негативно вплинула на мотивацію учнів і знизила довіру дітей до вчителів.

Оцінювання досягнень учнів і домашнього завдання – зворотний зв'язок, який допомагає визначити, чи вчитель використовує правильні

методи та прийоми в процесі навчання. Це сприяє своєчасній корекції спрямованості навчального процесу.

Діяльнісний компонент, закладений в оновлених стандартах початкової та загальної середньої освіти, передбачає використання методів освітнього оцінювання, спрямованих на розвиток критичного мислення школярів. Водночас самоперевірка учнів та взаємоперевірка як метод оцінювання вчителями не впроваджуються активно. Очевидно, необхідно було розробити такі методи.

Тому необхідно проводити заходи з популяризації вітчизняного та зарубіжного досвіду, наприклад, на курсах підвищення кваліфікації вчителів, з метою формування у учнів навичок самоперевірки та критичного ставлення до своєї навчальної діяльності.

Також з'ясували стан перевірки самостійної роботи учнів вдома. Усі респонденти зазначили, що дають учням домашнє завдання. Вчителі стверджують, що домашні завдання дають учням лише у 3-му та випускному 4-му класах, а у 1-2 класах не задають. Правда, отримані відповіді суперечили тому, що ми спостерігали на практиці. У 1-2 класах вчителі ставили домашні завдання, але не записували їх у щоденники учнів, а передавали батькам через месенджери або зв'язувалися з ними після уроків.

Розглянувши, як вчителі перевіряють результати навчальної діяльності учнів, можна зробити такий висновок: Респонденти постійно використовують традиційні методи перевірки, а саме усне опитування, аналіз результатів перевірки та надання рекомендацій щодо подальшого навчання.

Спрямованість вчителів II кваліфікаційної категорії дещо інша, це іспити та комбіноване письмове опитування з різними видами завдань. Менше чверті вчителів реалізують і пропонують діяльнісний підхід до учнів; Здійснювати самооцінку та контроцінку іншими учнями. Здебільшого вчителі, які брали участь у дослідженні, дають учням домашнє завдання.

Проаналізуємо результати наших спостережень за роботою вчителів, які брали участь в експерименті. Ми спостерігали, як вчителі оцінюють

учнів, якими методами користуються, яких помилок припускаються. Серед найпоширеніших помилок, які мають негативний вплив на формувальне оцінювання, відзначимо:

- вчитель не використовує метод самооцінювання учнів;
- учні не готові до самооцінювання, вчитель не пояснює їм, як це робити;
- учитель не використовує метод усного оцінювання, а практикує виставлення оцінок без пояснення;
- учитель виставляє оцінку за окрему дію, речення, а не справді виконане завдання;
- вчитель сам виставляє оцінку за виконане завдання, не обговорюючи це в діалозі з учнем;
- учитель не виставляє оцінки за кожне завдання підсумкової роботи, а виставляє середнє арифметичне за всю роботу;
- учитель забуває попередити, що робота оцінюється.

На жаль, дані, отримані в результаті емпіричного дослідження, не дозволяють стверджувати про високий рівень обізнаності сучасних українських учителів з методологією та техніками формувального оцінювання. Вони не знайомі з основними принципами, які відрізняють оцінювання від розвивального, використовують старі підходи до фіксації результатів оцінювання дітей, не вчать самостійно визначати ступінь складності виконуваних завдань, ступінь власного прогресу тощо [1].

Наступним кроком у нашому дослідженні був аналіз діяльності учнів у класі, включаючи навички самооцінки. Самооцінка необхідна для того, щоб учень міг відчувати прозорість оцінювання та особисту відповідальність за результати навчання.

Основні помилки, які ми спостерігали в роботі вчителів із самоконтролю: вчитель планував максимум змісту уроку, залишаючи недостатньо часу для самооцінювання; Вчитель не вчив дітей самооцінці, а натомість просив учнів одразу оцінити результати власного навчання.

Були й особливі ситуації, наприклад:

1. Не кожен учень мав бажання публічно самооцінюватись, тому необхідно мати на увазі, що такі діти потребують психологічної допомоги, і по можливості не телефонувати їм вперше, поки вони не подолають психологічний бар'єр.

2. Не кожен учень зміг засвоїти матеріал на високому рівні і гостро пережив, що це неможливо. До такого учня потрібен індивідуальний підхід, а вчитель в індивідуальній бесіді повинен був пояснити дитині, що кожен рівень – це успіх. Неможливе в цій навичці тепер може вийти в іншому. Учитель повинен пам'ятати, що кожна дитина талановита по-своєму. Завдання вчителя полягає в тому, щоб через самооцінку учень з'ясував рівень своїх досягнень.

3. Деякі учні надто критично поставилися до відповіді свого друга. У цьому випадку вчитель мав залучити їх до діалогу, щоб не образити респондента, а адекватно проаналізувати відповідь по суті проблеми.

4. Учень не встигає виконати завдання всім класом, допустив помилку (нову процедуру не засвоїв). На жаль, учитель спонукав його працювати швидше. І потрібно було запитати у дитини, в чому у нього виникають труднощі, і запитати у класі, хто може допомогти і пояснити, як це завдання вирішити. Після пояснення іншим учням ви можете запропонувати їм пояснити, як вони зрозуміли цю помилку. Як слід виконати це завдання? Що він може сказати тим, хто йому допомагав? В ідеалі, коли учень, якому важко, без збентеження піднімає руку (хоча й сам) і каже: «Я не розумію, як це зробити, мені потрібна допомога, у мене складна ситуація в такому-то». також навчати.

Після спостереження та спілкування з учнями ми дійшли наступних висновків (рис. 2.5.).

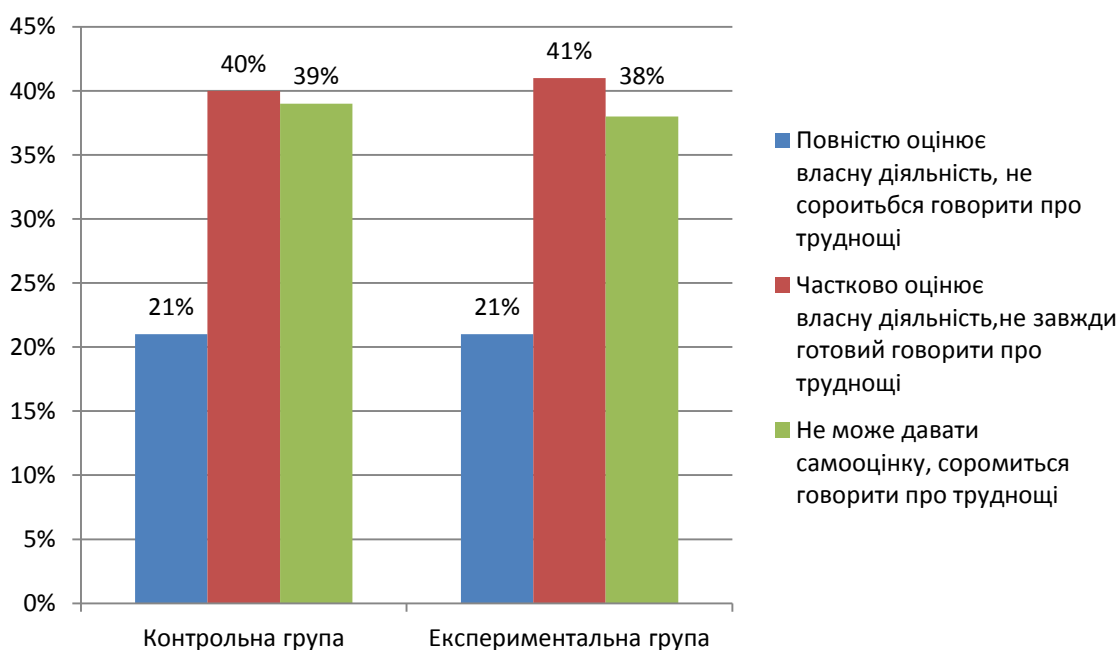

Рис. 2.5. Порівняльна характеристика сформованості учнів вміння само оцінювання (констатуючий етап дослідження)

З діаграми видно, що в учнів обох груп не сформовані вміння самооцінювання. Учням важко говорити, що вони не зрозуміли, соромляться висловлювати про те, що не вдалось на уроці, деякі не можуть визначити рівень завдання, не усвідомлюють свій рівень успішності.

Оскільки самооцінка є невід'ємною здатністю сучасної людини в процесі пізнання та самопізнання, то альтернативним способом оцінювання досягнень учнів є здатність до саморефлексії, яка сприяє зростанню самостійності в організаційній діяльності. процесу навчання, то ми будемо під час формувального етапу експериментального навчання працювати над формуванням і розвитком цієї здатності [64].

В основному важливо, щоб учні спочатку визначили і висловили рівень завдання, успішність розв'язання, а вже потім зробили висновок.

На початку формуючого етапу дослідження ми узагальнили базові знання, які вони отримали про самооцінку, і які навички вони розвинули. Потім учням було запропоновано самостійно визначити рівень запропонованих їм завдань у трьох категоріях: «прості», «складніші» та

«важкі». Після кількох уроків, на яких учні звикли ділити завдання на три групи складності, ми попросили учнів визначити ознаку, за якою вони класифікують завдання на ці категорії. Учні поступово (деякі одразу) дійшли висновку, що це новинка. Деякі завдання вже розв'язували кілька разів, вони знайомі і тому їх дуже легко виконати. Інші завдання учні навчилися виконувати не так давно, досвід розв'язування таких задач ще недостатній, але він є, тому за підтримки вчителя чи інших дітей тощо завдання можна виконати.

На дошці було вивішено ватман із записами позначень рівнів завдань, які учні обрали в процесі обговорення з вчителем. На папері для малювання було написано три слова: легко, складніше, важко. Обрана учнями ознака фіксувалась на плакаті навпроти відповідного рівня. Таким чином, протягом кількох уроків (іноді одного) на плакаті була створена таблиця, яка відображає три рівні завдань та їх характеристики. Коли учні визначають і перерахують усі ознаки, ми в діалозі з учнями назвемо кожен рівень новим словом: «середній», «достатній», «високий» і пояснимо, що досягнення кожного рівня – це успіх! На наступних уроках учні навчилися використовувати нові слова для позначення складності завдання та визначення здатності розв'язувати проблему на достатньому, середньому або високому рівні. При цьому вони звикли оцінювати свою роботу якісно.

Може статися, що завдання не завжди вирішується повністю правильно або не завжди виконується повністю самостійно. Потім учні навчилися до слова, що позначає ступінь успішності рішення, додавати слова «недостатньо», «близько до високого».

На завершальному етапі ми з учнями зрозуміли, що на кожному рівні навчальне завдання можна вирішити повністю успішно (без помилок і повністю самостійно) або частково успішно (з невеликою помилкою або в якийсь момент за допомогою інших). Потім навпроти кожного рівня (середнього, достатнього та високого) були відзначені слова «повністю» і

«частково», щоб описати ситуацію, що сталася. Отже, на таблиці «Ознаки рівнів успішності» було 6 позицій.

У нашій роботі ми використовували наступні умови проведення самооцінної діяльності:

- критерії для кожного конкретного випадку розробляються разом зі учнями (чіткі інструкції та пояснення);

- у класі створено атмосферу довіри та взаєморозуміння, необхідна психологічна настройка учнів для аналізу власних результатів.

- розроблена процедура створює ситуацію, за якої критерії оцінювання учням відомі: вони самостійно порівнюють їх із власними результатами та роблять відповідні висновки щодо ефективності своєї роботи;

- створено основу для розробки учнями власної програми оцінювання для наступного рівня навчання з урахуванням досягнутих результатів [64].

Коли дітям дають можливість поміркувати над тим, чого вони навчилися, учні виявляють, що вони вже чогось досягли або знають те, чого раніше не знали.

Окрім вищевикладеного, були використані наступні методи і прийоми формування та розвитку вміння проводити самооцінку своєї діяльності.

На нашу думку, найбільш ефективними є такі прийоми:

1. Відображувальний журнал (Reflective journal).

У ньому учні записують свої досягнення, пропозиції щодо покращення та цілі. Наприкінці кожного дня учні приділяють 2-3 хвилини, щоб вести щоденник того, що вони навчилися. Запропонувала залишати відгуки в журналах однокласників. Я також залишив свої нотатки та коментарі.

Пропонувала дітям такі поради щодо самооцінки:

- перелічіть 2-3 факти, які ви дізналися під час вивчення нової теми;
- напишіть про найцікавіше, про що ви сьогодні дізналися;
- назвіть одну чи дві речі, про які ви хотіли б дізнатися більше;
- що призвело до проблем розуміння;
- чи справедливо оцінена твоя робота?

- що було оцінено найкраще;
- що було найважчим?

2. Самооцінювання у груповій роботі.

Учень коментує свій внесок у командну роботу та спільну роботу за результатами діяльності.

3. Картки із запитаннями.

Наприкінці кожного дня чи тижня просила учнів відповісти на короткі запитання, які можна було написати на картках. Наприклад:

- «Три речі, яких я навчився.
- У мене два запитання.
- Одного я не зрозумів.
- Що для мене було найцікавішим.

4. Малювання.

Пропонувала учням намалювати етапи процесу або створити комікс, щоб показати свої досягнення.

5. Опитувальний лист (п.2.1.).

6. «Зіркове небо».

Було підготовлено макет неба (підійде будь-який великий аркуш паперу) і вирізала зірки. Це можуть зробити учні, що є ще кращим варіантом. Зірки великого діаметру - предмети тренувань. Я їх прикріплю в кінці уроку. Зірочки малого діаметру різного кольору – аспекти навчальної діяльності учнів на окремому уроці. Наприкінці уроку пропоную учням оцінити власну навчальну діяльність. Кожен учень кріпить свої зірочки навколо «тематичної зірки» і таким чином коментує результати власної роботи. Чим ближче учень прикріпить свої зірочки до великої «зоряної теми», тим більш впливовим буде аспект навчальної діяльності учня на уроці.

Таке «зоряне небо», на нашу думку, є корисною наочною формою, яка дає можливість і вчителю, і учням оцінити ефективність вивчення блоку в цілому.

Найпоширенішими методами самооцінки є:

1. Перевір себе.

Учнів з перших уроків привчили до самоперевірки. Учні самостійно виконували завдання, потім правильні відповіді відкривалися та записувалися на дошці. Діти порівнюють, ставлячи біля правильної відповіді «+», а неправильної — «-». Підрахувати кількість правильно виконаних завдань.

2. Взаємоперевірка.

Розділила учнів на пари. Бажано, щоб у них було однакове завдання. Діти перевіряють роботу один одного, підраховують кількість правильно виконаних завдань.

3. Перевірка завдання консультантами.

Учням, які добре навчаються, можна запропонувати роль консультанта. До них звертаються по допомогу, вони перевіряють правильність виконання завдань.

4. Сам собі вчитель.

Учням пропонувалось самим перевірити свої завдання і виставити собі оцінки, порівняти її із тією, що поставив вчитель.

5. Чарівні відрізки.

На відрізок учні позначають кількість правильно виконаних завдань, які позначено кроками.

6. Індивідуальна картка оцінювання. (п.2.1.).

7. Знаю. Вмію. Вчуся.

На уроках української мови оцінюю учнів за допомогою таблиці. Після вивчення теми у комірці таблиці учні ставлять позначки до певних слів (знаю, вмію, вчусь) знаки «+», «-»

8. Сходинки самооцінювання. (Додаток В).

Діти прикріплюють свої позначки на відповідні сходинки:

4 сходинка – Я працював на повну силу!

3 сходинка – Я працював гарно, але відчуваю, що міг би досягти більшого.

2 сходинка – Я намагаюся працювати краще.

1 сходинка – Я працював мало.

9. Емоджи.

Учні заповнюють друкований (або онлайн) робочий аркуш, малюючи один із запропонованих емодзі. Наприклад, веселе обличчя – «Я можу», замислене обличчя – «Я не все розумію», сердитий смайлик – «Мені потрібні додаткові роз'яснення».

10. Зелений, жовтий, червоний (Додаток Г).

На полях робочого аркуша учні повинні були заповнити клітинку, розфарбовану відповідно до їхньої думки про новий матеріал:

- Зелений: Я бачу! Я можу це зробити сам і навіть пояснити іншим.
- Жовтий: Мені потрібно трохи більше пояснень.
- Червоний: Не розумію.

Наприкінці фази формуючого етапу дослідження ми повторно перевірили здатність учнів оцінювати свою діяльність шляхом спостереження в класі та індивідуальних інтерв'ю. Отримані результати показані на рисунку 2.6.

Дозволяючи учням самостійно обчислювати свою підсумкову оцінку, процес оцінювання стає процесом навчання. Він пропонує учням можливість нести відповідальність за свої рішення, визначати власний рівень прагнень і вибирати робоче навантаження під час вивчення нового матеріалу.

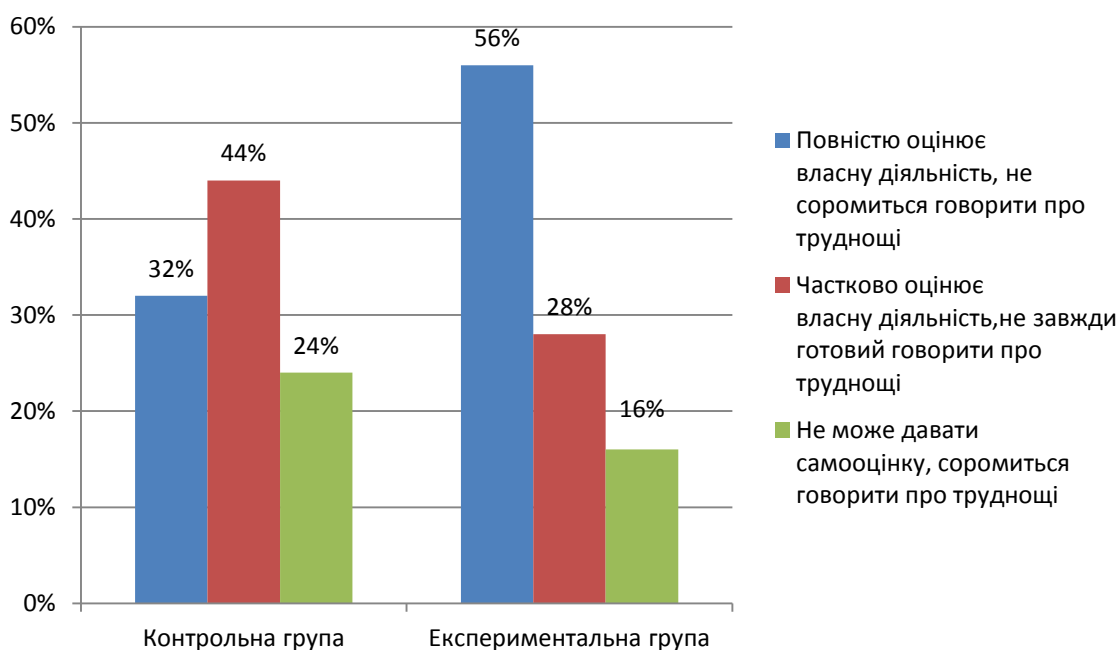

Рис. 2.6. Порівняльна характеристика сформованості учнів вмінь самооцінювання (формулюючий етап дослідження)

З діаграми ми бачимо, що 56% учнів експериментальної групи розвинули самооцінку порівняно з 21% під час фази визначення експериментального дослідження. Учні вміють оцінювати власну діяльність над конкретним завданням і в цілому за весь урок, не соромляться говорити про труднощі чи певні незрозумілості, оцінюють завдання різного рівня складності. Учні контрольної групи також мають певні досягнення, але вони значно нижчі.

Досвід показує, що на весь цей процес потрібна вся перша чверть.

Висновки до розділу 2

Характеристиками методів формувального оцінювання є використання аналітичних інструментів і технік для вимірювання рівня розвитку учня та прогресу в процесі пізнання. Сьогодні в новій системі освіти існують такі прийоми і методи оцінювання, як запис загальних навчальних досягнень, зворотній зв'язок, критеріальне оцінювання, самооцінювання, взаємооцінювання.

Діяльність учителя та учнів у процесі формувального оцінювання можна представити у вигляді такої послідовності дій:

- постановка об'єктивних і доступних для учнів завдань навчання та розробка критеріїв оцінювання;
- забезпечення ефективної учнівської рефлексії;
- створення ефективного зворотного зв'язку;
- активна участь учнів у навчальному процесі;
- адаптація процесу навчання з метою покращення результатів спільної діяльності учнів і вчителя.

Серед найпоширеніших помилок сучасного вчителя при оцінюванні успішності учнів є відсутність самооцінювання діяльності учня, оскільки учні не готові до самооцінювання і вчитель не пояснює їм, як це робити; Пропуск усного оцінювання, виставлення оцінок без обґрунтування; Оцінка шляхом позначення окремих дій, речення, а не фактично виконаного завдання; Авторитет у виставленні оцінок тощо.

У ході дослідження підібрано та розроблено комплекс методик з метою формування та розвитку вміння учнів початкової школи оцінювати власну діяльність, висловлювати свої думки у ході виконання завдань або в кінці дня, побажання та вподобання.

ВИСНОВКИ

Десятиліттями оцінювання знань і успішності учнів слугувало засобом покарання або винагороди учнів. У різні часи форми оцінювання були різними і часто змінювалися: від оцінювання словами, знаками до сучасної системи НСО.

Оцінювання на нинішньому етапі освітньої реформи є лише конфіденційною інформацією, яка відома і стосується лише вчителя, дитини та її батьків, тобто. Х. навчальні досягнення учнів не оголошуються на батьківських зборах і не оприлюднюються у вигляді оцінок. Суть нового підходу до оцінювання полягає в утвердженні у свідомості вчителів і батьків розуміння оцінювання не як виправлення помилок учнів, а як оцінки особистих досягнень, як певного стимулу до активної та творчої діяльності.

Формувальне оцінювання – це індивідуальний процес, який забезпечує цінність для учнів і спрямований на підвищення ефективності навчання. Формувальне оцінювання відповідає основним принципам навчання мови: індивідуальному характеру досягнень і безперервності процесу навчання української мови. Його головна мета – підтримати кожного учня та створити мотивацію до навчання.

Основними функціями формувального оцінювання є формуюча, стимулююча та мотивуюча. Замість того, щоб заповнювати прогалини у формувальному оцінюванні, необхідно проаналізувати причини, які призвели до цих прогалин; Проте оцінюванню вчителем має передувати самопостереження учня.

Основна особливість формувального оцінювання полягає в тому, що навчання розглядається як участь у реальній діяльності, а процедури контролю й оцінювання – як частина процесу набуття пізнавального досвіду. Безпосередня участь учнів у процесі оцінювання спонукає їх свідомо ставити навчальні цілі, які відповідають їхнім особистим потребам, глибше

заглиблюватись у матеріал, розвивати навички самооцінки та взаємооцінки, досягати результатів і порівнювати їх із поставленими цілями та регулювати .

Формувальне оцінювання має на меті: підтримувати навчальний прогрес учнів; формувати у дитини впевненість, визнавати свої сильні сторони, а не вади, діагностувати досягнення на кожному освітньому рівні; вчасно виявляти проблеми та запобігати їх накопиченню; підтримувати бажання вчитися та прагнути до якнайвищих результатів; уникайте страху зробити помилку.

Під час мовної підготовки вчитель повинен розуміти, що молодшим школярам потрібно оцінювати процес навчання, а не результат. У кожного учня свій стиль і темп навчання. Тому важливо чітко усвідомлювати, що оцінювання учня не повинно призводити до низької самооцінки молодшого школяра, що неминуче впливає на його навчальну мотивацію та успішність.

Мотивація учнів у навчальному процесі також забезпечується дотриманням певних психолого-педагогічних умов формувального оцінювання, до яких належать:

- створення партнерських стосунків між вчителями та учнями, стимулювання зростання досягнень, зосередження уваги на розвитку та підтримці учнів;
- відмова від змагання серед учнів, виставлення оцінок, нагородження за правильно розв'язані завдання; пріоритет словесного заохочення;
- переведення змагальної ситуації на ігрову діяльність чи проектну роботу, що дає змогу відмовитися від гострої критики помилок, що викликає негативні емоції;
- однакові вимоги та однакове ставлення до всіх учнів;
- відмова від негативних коментарів, експертиза як важіль впливу;
- оцінювання результатів навчання учнів, а не їх особистості;
- підкреслення позитивних результатів навчальної діяльності учнів.

Формувальне оцінювання втілює новий підхід до оцінювання результатів навчання учнів у навчальному процесі, що відповідає сучасним

освітнім цінностям і цілям. Він включає цілеспрямовану підтримку для кожного учня та активізує його навчальну діяльність, формуючи здатність розвивати власні стратегії та шляхи навчання; покращує якість освіти в цілому.

Характерними рисами методів формуального оцінювання є використання аналітичних інструментів і технік для вимірювання рівня розвитку та прогресу учня в процесі пізнання. Сьогодні в новій системі освіти існують такі прийоми і методи оцінювання, як запис загальних навчальних досягнень, зворотній зв'язок, критеріальне оцінювання, самооцінювання, взаємооцінювання.

Діяльність учителя та учнів у процесі формуального оцінювання можна представити у вигляді такої послідовності дій:

- постановка об'єктивних і доступних для учнів завдань навчання та розробка критеріїв оцінювання;
- забезпечення ефективної учнівської рефлексії;
- створення ефективного зворотного зв'язку;
- активна участь школярів у навчальному процесі;
- адаптація процесу навчання з метою покращення результатів спільної діяльності учнів і вчителя.

Серед найпоширеніших помилок сучасного вчителя при оцінюванні успішності учнів є відсутність самооцінювання учня, оскільки учні не готові до самооцінювання і вчитель не пояснює їм, як це робити; Процес усного оцінювання, виставлення оцінок без обґрунтування; Оцінка шляхом позначення окремих дій, речення, а не фактично виконаного завдання; Авторитет у виставленні оцінок тощо.

У ході дослідження підібрано та розроблено комплекс методик з метою формування та розвитку вміння учнів початкової школи оцінювати власну діяльність, висловлювати свої думки у ході виконання завдань або в кінці дня, побажання та вподобання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бережинська Т. В. Формування готовності майбутнього вчителя до оцінювання навчальних досягнень молодших школярів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 « Теорія та методика професійної освіти». Київ, 2007. 24 с
2. Біляковська О. О. Контрольно-оцінювальна діяльність учителя: теоретичні аспекти. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2013. С. 336–340.
3. Біляковська О. Дидактичні вимоги до організації контрольнооцінювальної діяльності майбутнього вчителя. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2013. № 8. С. 20–28.
4. Біляковська О. Психологічні аспекти оцінювання успішності учнів. *Вісник Львівського університету*. 2012. Вип. 28. С. 53–58.
5. Борисенко І. Функції оцінювання навчальних досягнень учнів початкових шкіл Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії. Порівняльно-педагогічні студії. 2013. № 1. С. 35-40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppstud_2013_1_7. (дата звернення: 8.11.2021).
6. Вілмут Дж. Використання портфоліо для навчання та оцінювання: навч. посібн. / за ред. І. Є.Булах, М. Р. Мруги. Київ: Майстер-клас, 2007. 48 с.
7. Вілмут Дж. Оцінювання для навчання: навч. посіб. / за ред. І. Є. Булах, М. Р. Мруги. Київ: Майстер-клас, 2007. 170 с.
8. Глазова В. В. Виявлення готовності вчителя до контрольно-оцінної діяльності URL: http://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2011/2_2011/3.pdf (дата звернення: 10.11.2021).
9. Головіна О. Фінський досвід освіти. Як і навіщо учні у Фінляндії оцінюють себе: Нова Українська школа. Проект створений ГО "Смарт Освіта" у партнерстві з МОН України для комунікації реформи "Нова Українська Школа". 12.03.2019 р. URL: <https://nus.org.ua/articles/finskyj-dosvidosvity-yak-i-navishho-uchni-u-finlyandiyi-otsinyuyut-sebe/> (дата звернення: 10.11.2021).

10. Грищенко М. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої освіти.

URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 4.11.2021).

11. Гронлунд Норман Е. Оцінювання ученьської успішності: практичний посібник. Київ, 2005. 312 с.

12. Гусен Т. Моніторинг стандартів освіти: чому і як усе почалося. Моніторинг стандартів освіти / за ред. Альберта Тайджмана і Т. Невілла Послтвейта. Львів: Літопис, 2003. С. 15–41.

13. Дементієвська Н. Формуюче оцінювання в курсі допрофільної підготовки за програмою Intel “Шлях до успіху”. *Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах*. 2012. № 2. С. 60–69.

14. Дидактико-методичне забезпечення контролю та оцінювання навчальних досягнень молодших школярів на засадах компетентнісного підходу: монографія / Савченко О. Я. та ін. Київ: Педагогічна думка, 2012. 192 с.

15. Додаток до листа Міністерства освіти і науки України від 28 січня 2014 року № 1/9-74 «Інструктивно-методичні матеріали щодо контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів загальноосвітніх навчальних закладів» URL: mon.gov.ua/content/Нормативно-правова%20база/1-9-74.pdf (дата звернення: 4.04.2022).

16. Додаток до наказу МОН України від 19 серпня 2016 року № 1009 «Орієнтовні вимоги до контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи» URL: old.mon.gov.ua/img/zstored/files/1-2-08-i.pdf. (дата звернення: 4.04.2022).

17. Завдання і ключові питання оцінювання досягнень учнів, учителів і шкіл. URL: <http://www.living-democracy.com.ua/textbooks/volume-1/part-2/unit-5/chapter-2/> (дата звернення: 27.08.2020 року).

18. Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти URL:

http://licei.lutsk.ua/files/regulations/zagalni_kryterii_ocinjuv.doc (дата звернення: 6.04.2022).

19. Закон України «Про освіту» (2017).
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 4.04.2022).

20. Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020).
URL: https://urst.com.ua/act/pro_povnu_zagalnu_serednyu_osvitu (дата звернення: 4.04.2022).

21. Державний стандарт початкової освіти (2018/2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#n12> (дата звернення: 4.04.2022).

22. Державний стандарт базової основної освіти (2020).
URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti> (дата звернення: 4.04.2022).

23. Кабан Л. В. Формувальне оцінювання навчальних досягнень учнів у новій українській школі. URL: <https://repository.kristti.com.ua/handle/eiraise/992> (дата звернення: 07.05.2022).

24. Канівець Т. М. Основи педагогічного оцінювання: навчально-методичний посібник. Ніжин: 2012. 102 с.

25. Ключова Т. М. Особливості формуального оцінювання в умовах Нової української школи. URL: <https://drive.google.com/file/d/1mQFEdbNkR8xz5GBYhlrcZkQAu9osd6o5/view> (дата звернення: 17.05.2022).

26. Коберник І. Оцінювання в Новій українській школі: ресурс для розвитку замість вироку. Проект створений ГО "Смарт Освіта" у партнерстві з МОН України для комунікації реформи "Нова Українська Школа". 2018.
URL: <https://nus.org.ua/view/otsinyuvannya-v-novijukrayinskij-shkoli-resurs-dlya-rozvytku-zamist-vyroku/>. (дата звернення: 12.05.2022).

27. Коберник І., Топол В. Оцінювання по-новому: як закордонний досвід оцінювання в початкових класах можна використати в Україні: Нова

Українська школа. Проект створений ГО "Смарт Освіта" у партнерстві з МОН України для комунікації реформи "Нова Українська Школа". URL: <https://nus.org.ua/articles/otsinyuvannya-ponovomu-yak-zakordonne-otsinyuvannya-v-pochatkovyh-klasah-mozhnavkorystaty-v-ukrayini/> (дата звернення: 12.05.2022).

28. Козел Л. Особливості діяльності вчителя при застосуванні безбального оцінювання навчальних досягнень молодших школярів. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2014. № 10 (Ч. 1). С. 62–70.

29. Концепція Нової української школи. URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/> (дата звернення: 07.04.2022).

30. Концепція Нової української школи. URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/> (дата звернення: 07.04.2022).

31. Лист МОН від 23.08.17 року № 1/9-450 «Щодо методичних рекомендацій для експериментальних загальноосвітніх навчальних закладів». URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/57230/ (дата звернення: 15.04.2022).

32. Лист МОН України від 11.08.20 року № 1/9-40 «Щодо інструктивно-методичних рекомендацій щодо викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2020/2021 навчальному році». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-metodichnih-rekomendacij-provikladannya-navchalnih-predmetiv-u-zakladah-zagalnoyi-serednoyi-osvitiu-20202021-navchalnomu-roci> (дата звернення: 15.04.2022).

33. Лист МОН України від 14.08.19 року № 1/9-513 «Щодо методичних рекомендацій для 3 класів експериментальних закладів загальної середньої освіти». URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/novaukrschool/08/29/3-klas-nush.pdf> (дата звернення: 07.04.2022).

34. Лист МОН України від 18.09.18 року № 1/9-565 «Щодо методичних рекомендацій для експериментальних закладів освіти». URL:

https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recome ndazii/5%201_9-565.pdf (дата звернення: 07.04.2022).

35. Локшина О. І. Зміст шкільної освіти в країнах Європейського Союзу: теорія і практика (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.): монографія. Київ: Богданова А. М., 2009. 404 с.

36. Локшина О. Інновації в оцінюванні навчальних досягнень учнів у шкільній освіті країн Європейського Союзу. URL: <http://pps.udpu.edu.ua/article/view/18073> (дата звернення: 01.05.2022).

37. Локшина О. Оцінювання успішності учнів у зарубіжній школі // Рідна школа. 2000. № 11. С. 6–10.

38. Лутченко Л. І., Пасічник Н. О. Основи педагогічного оцінювання: Навчально-методичний посібник. Кіровоград: Лисенко В. Ф., 2012. 72 с.

39. Методичні рекомендації щодо формульовального оцінювання учнів 1 класу (до листів МОН від 18.05.2018 № 2.2-1250 та від 21.05.2018 № 2.2-1255) – 56 URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8/2018/05/21/Metod.rekom.dootsinyuvannya2018.doc>.

40. Морзе Н. В., Барна О. В., Вембер В. П. Формульовальне оцінювання : від теорії до практики. *Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах*. 2013. № 6. С. 45–57.

41. Музика О. О., Топольницька О. О. Оцінювання навчальних досягнень першокласників: психологічні аспекти // Молодий вчений (серія «Психологічні науки»). 2017. № 1 (41). С. 238–241.

42. Наказ МОН від 20.08.2018 № 924 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів першого класу у Новій українській школі». URL: https://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/61761/ (дата звернення: 07.04.2022).

43. Наказ МОН України від 27.08.2019 № 1154 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів

другого класу» URL: http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/65481/ (дата звернення: 07.04.2022).

44. Наказ МОН України від від 13.07.2017 № 1028 «Про проведення всеукраїнського експерименту на базі загальноосвітніх навчальних закладів». URL: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/08/nakazMON.pdf> (дата звернення: 07.04.2022).

45. Нова українська школа: основи стандарту освіти. URL: <https://docs.google.com/viewerng/viewer?url=http://nus.org.ua/wp-content/uploads/2016/12/nova-schkola1-pantone-363-EC-1.pdf> (дата звернення: 07.08.2022).

46. Нова українська школа. Порадник для вчителя. URL: <https://osvita.ua/school/reform/59430/> (дата звернення: 20.05.2022).

47. Нова українська школа: основи стандарту освіти. URL: <https://docs.google.com/viewerng/viewer?url=http://nus.org.ua/wp-content/uploads/2016/12/nova-schkola1-pantone-363-EC-1.pdf> (дата звернення: 22.05.2022).

48. Онопрієнко О. В. Технологія конструювання інструментарію формувального оцінювання навчальних досягнень учнів першого та другого класів. *Український педагогічний журнал*. 2019. № 1. С. 77–85.

49. Онопрієнко О. В. Формувальне оцінювання навчальних досягнень учнів: сутність і методика здійснення. *Український педагогічний журнал*. 2016. № 4. С. 36–42.

50. Орієнтовні вимоги до контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи (додаток до наказу МОН України від 19 серпня 2016 року № 1009). URL: old.mon.gov.ua/img/zstored/files/1-2-08-i.pdf (дата звернення: 22.05.2022)

51. Основи педагогічного оцінювання. Частина I. Теорія. Навчально-методичні та інформаційно-довідкові матеріали для педагогічних працівників / Агрусті Г. та ін. Київ: Майстер-клас, 2005. 94 с.

52. Основи педагогічного оцінювання. Частина II. Практика. Навчально-методичні та інформаційно-довідкові матеріали для педагогічних працівників / упорядники: Артемчук Л. М., Булах І. Є., Мруга М. Р. Київ: Майстер-клас, 2005. 54 с.

53. Оценивание учебных достижений учащихся. Методическое руководство / сост. Р. Х. Шакиров, А.А. Буркитова, О.И. Дудкина. Бишкек: Билим, 2012. 80 с.

54. Павлова С. Критеріальна система визначення рівнів сформованості оцінювальної компетентності вчителів початкових класів URL: http://www.seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/pavlov_s._o._c_riteriabased_system_for_determining_the_levels_of_development_of_assessment_of_competence_of_primary_school_teachers.pdf

55. Політична пропозиція до проекту Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року URL: [http://mon.gov.ua/about/kolegiya-ministerstva/rishennya-kolegiyi-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini-\(2016-rik\).html](http://mon.gov.ua/about/kolegiya-ministerstva/rishennya-kolegiyi-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini-(2016-rik).html). (дата звернення: 9.03.2022).

56. Полякова О. Реалізація компетентнісного підходу в оцінювальній діяльності вчителя початкових класів. *Рідна школа*. 2013. № 11. С. 69–72.

57. Постанова Кабінету міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 «Про затвердження Державного стандарту початкової освіти». URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-p> (дата звернення: 09.04.2022).

58. Презентація «Формувальне оцінювання – шлях до успішного навчання». URL: <https://vseosvita.ua/library/prezentacia-formuvalne-ocinuvanna-slah-do-uspisnogo-navcanna-68900.html> (дата звернення: 21.11.2021).

59. Про внесення змін до Державного стандарту початкової освіти: Постанова КМУ від 24 липня 2019 р. № 688-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF> (дата звернення: 22.11.2021).

60. Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання учнів другого класу: Наказ МОНУ від 27 серпня 2019 р. №1154 URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/novaukrschool/08/29/2-klas-nush.pdf> (дата звернення: 25.11.2021).

61. Рогозіна Л. А., Негур А. А., Залюбівська О. Б. Педагогічні ідеї Д. Дьюї у світлі сучасних освітніх тенденцій. Матеріали XLVI науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ, Вінниця, 22-24 березня 2017 р. URL: file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/2273-8020-1-PB.pdf (дата звернення: 01.11.2021).

62. Розпорядження Кабінету міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-p> (дата звернення: 08.12.2021).

63. Савченко О. Я. Діагностика і дидактичні умови формування у молодших школярів мотивації уміння вчитися. *Український педагогічний журнал*. 2015. № 1. С. 85–95.

64. Савченко О. Формування у молодших школярів умінь самоконтролю і самооцінки. *Початкова школа*. 2015. № 4. С. 1–4.

65. Сачок М. В. Американська евалюаційна школа: досвід вирішення соціальних проблем. Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. 2010. Вип. 3. С. 28–41.

66. Сбруєва А. А. Тенденції реформування середньої освіти розвинених англomовних країн в контексті глобалізації (90-ті рр. ХХ – початок ХХІ ст.): монографія. Суми: ВАТ «Сумська обласна друкарня», Видавництво «Козацький вал», 2004. 500 с.

67. Система оцінювання в Новій українській школі: вебінар «Всеосвіта». URL: https://www.youtube.com/watch?v=TVh_IKE-j9c (дата звернення: 09.11.2021).

68. Тенденції реформування загальної середньої освіти у країнах Європейського Союзу: монографія у 2-х частинах / за ред. Н. М. Лавриченко. Ч. 1. Київ: Педагогічна думка, 2008. 144 с.

69. Творчий підхід до оцінювання знань учнів у початковій школі. URL: <https://vseosvita.ua/library/tvorcij-pidhid-do-ocinuvanna-znan-ucniv-vprosaatkovij-skoli-11174.html> (дата звернення: 27.12.2021 року).

70. Топол В. Як по-новому оцінюватимуть учнів перших класів: Нова Українська школа. Проект створений ГО "Смарт Освіта" у партнерстві з МОН України для комунікації реформи "Нова Українська Школа". URL: <https://nus.org.ua/articles/yak-po-novomu-otsinyuvatymut-uchniv-pershyhklasiv/> (дата звернення: 09.12.2021).

71. Формативное оценивание на уроках. Практическое пособие для учителя / сост. Р. Х. Шакиров и др. Бишкек: Билим, 2012. 76 с.

72. Щербак О. І. Теорія і практика оцінювання навчальних досягнень : навчально-методичний посібник / Щербак О. І., Софій Н. З., Бович Б. Ю. ; за наук. ред. О. І. Щербак. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2014. – 136 с.

73. Щербак О. І., Софій Н. З., Бович Б. Ю. Теорія і практика оцінювання навчальних досягнень: навчально-методичний посібник / за наук. ред. О.І. Щербак. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2014. 136 с.

74. Ярова О. Б. Тенденції розвитку початкової освіти в країнах Європейського Союзу (кінець ХХ – початок ХХІ ст.): монографія. Київ: Педагогічна думка, 2018. 410 с.

75. Andrew C. Compulsory Assessment System in the INCA Countries: Thematic Probe / Catherin Andrew, Ruth Brown, Claire Sargent, Sharon O'Donell. London: INCA, QCA, 2007. 94 p.

76. Black P. Inside the Black Box: Raising Standards through Classroom Assessment / Paul Black, Dylan Wiliam // Phi Delta Kappan. – 1998. – Vol. 80, No. 2 (October). – P. 1–12.

77. Bloom, B., Englehart, M. Furst, E., Hill, W., & Krathwohl, D. (1956). Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals. Handbook I: Cognitive domain. New York, Toronto: Longmans, Green.

78. Inside the Black Box: Raising Standards through Classroom Assessment / Paul Black, Dylan Wiliam // Phi Delta Kappan. 1998. Vol. 80, No. 2 (October). PP. 1–12.

79. EURYDICE. National Testing of Pupil in Europe: Objectives, Organisation and Use of Results. United Kingdom (England, Wales and Northern Ireland). Brussels: Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA P9 Eurydice), 2009. 110 p.

80. OECD-Centre for Educational Research and Innovation. Formative Assessment. Improving Learning in Secondary Classrooms. Paris: OECD Publishing, 2005. 279 p.